

Zorgverlening in de glastuinbouw

Is er perspectief voor een zorgkwekerij?

C.J.M. van der Lans (PPO)
J.K. Nienhuis (LEI)

© 2007 Wageningen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving.

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze uitgave.

Projectnummer: 3241405700

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

Glastuinbouw

Adres : Kruisbroekweg 5, Naaldwijk
: Postbus 8, 270 AA Naaldwijk
Tel. : 0174 – 636 700
Fax : 0174 – 636 835
E-mail : info.ppo@wur.nl
Internet : www.ppo.wur.nl

Inhoudsopgave

pagina

1	INLEIDING	5
1.1	Achtergrond	5
1.2	Doelstelling van het onderzoek	6
1.3	Leeswijzer.....	6
2	MARKTINVENTARISATIE.....	7
2.1	Zorglandbouw in Nederland	7
2.1.1	Zorgboerderijen.....	7
2.1.2	Doelgroepen	8
2.1.3	Bedrijfstypering	10
2.1.4	Landelijke organisaties	12
2.1.5	Financiële aspecten.....	12
2.2	Marktanalyse Westland e.o.	13
2.2.1	Gehandicapten wachtlijsten.....	14
2.2.2	Verstandelijk gehandicapten	15
2.2.3	Lichamelijk gehandicapten	16
2.2.4	Mensen met psychische klachten	17
2.2.5	Arbeidsongeschikten.....	18
2.2.6	Jeugdzorg.....	21
2.2.7	Ouderenzorg	23
2.2.8	(Ex-)gedetineerden	24
2.2.9	Ex-verslaafden	24
3	ARBEIDSMOGELIJKHEDEN.....	25
3.1	Algemeen.....	25
3.2	Glastuinbouw.....	25
3.3	Afbakening / beperking van verschillende groepen	25
3.4	Mogelijkheden voor jaarrond zorgvoorziening.....	26
4	PRAKTIJKERVARINGEN	27
4.1	Mogelijkheden glastuinbouw	27
4.2	Bedrijfscultuur	27
4.3	Doelgroepen	28
4.4	Organisatie zorg.....	28
4.5	Aanpassingen.....	29
4.6	Mogelijke problemen.....	29
4.7	Aandachtspunten	29
5	FINANCIEEL-ECONOMISCHE ASPECTEN ZORGKWEKERIJ	31
5.1	Kosten.....	31
5.1.1	Algemene kosten.....	31
5.1.2	Opstartfase	31
5.1.3	Exploitatiefase	31
5.2	Baten.....	32
5.2.1	Bijdrage deelnemers	32
5.2.2	Opbrengsten	32
5.3	Financieel resultaat: het saldo.....	33

6	WORKSHOP ZORGKWEKERIJ WESTLAND	35
6.1	Aanleiding	35
6.2	Opzet workshop	35
6.3	Resultaten workshop.....	35
7	SLOTOVERWEGINGEN.....	37
7.1	Haalbaarheid	37
7.2	Uitdagingen.....	37
	LITERATUUR.....	41
	BIJLAGE 1: OVERZICHT KWALIFICATIE WERKZAAMHEDEN PAPRIKA TEELT	43
	BIJLAGE 2: VERSLAG WORKSHOP SOCIALE KAS IN (DE OMGEVING VAN) HET WESTLAND	51

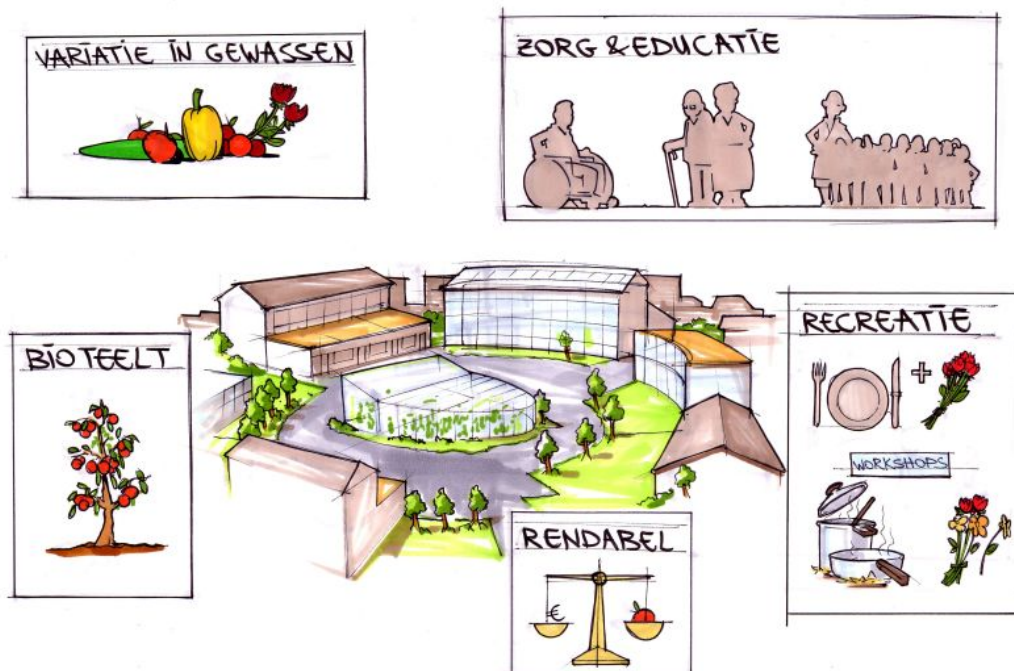
1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De laatste jaren is er steeds meer druk vanuit de maatschappij om, naast de actuele ontwikkeling van schaalvergroting in de agrarische sector, de bedrijfsvoering en –activiteiten van de glastuinbouwbedrijven meer te laten aansluiten bij de huidige maatschappelijke wensen. Er is een kloof ontstaan tussen maatschappij en tuinbouw. Burgers en consumenten hebben zorgen over voedselveiligheid, milieu en uitputting van natuurlijke hulpbronnen. De belevingswaarde van glastuinbouwgebieden is bovendien matig. Herhaaldelijk is de roep geluid dat de tuinbouwproductie meer onderdeel moet worden van de leefomgeving en behoefte in de maatschappij. Dit is onder andere mogelijk door het leggen van verbindingen met sociale en culturele functies. In het project 'Sociale Kas' is hiertoe in 2004 en 2005 reeds met diverse personen nagedacht over de wijze waarop dit zou moeten en kunnen worden bereikt voor de glastuinbouw (Lans et al., 2004).

In deze zelfde periode heeft een klein aantal telers hun interesse geuit over dit onderwerp. Aanleiding voor deze interesse is vaak een onder druk staand inkomen bij de bedrijven en/of onvoldoende ruimtelijke of financiële mogelijkheden voor bedrijfsuitbreiding. De betreffende ondernemers zijn op zoek naar alternatieven voor hun bedrijfsontwikkeling.

In het project is bovendien gekeken naar vormen van bedrijfsverbreding in andere agrarische sectoren, o.a. in het project Waardewerken van PPO AGV (www.waardewerken.nl). In andere agrarische sectoren zijn activiteiten van bedrijfsverbreding te vinden op bijvoorbeeld het vlak van recreatie, kinderopvang, educatie en zorg. Met name de zorgboerderij en boerencamping zijn succesvolle voorbeelden hiervan.

1.2 Doelstelling van het onderzoek

Het onderzoek van 2006 betreft een vervolg op de activiteiten van beide voorgaande jaren. De doelstelling voor 2006 luidde:

“Ontwerpen en beschrijven van een of meerdere bedrijfsconcepten voor de sociale Kas inclusief een routebeschrijving voor de implementatie van het concept op een glastuinbouwbedrijf.”

Zorgverlening is een van de mogelijke sociale functies die aan een agrarisch bedrijf kan worden toegevoegd. Nederland kent sinds enkele jaren een enorme toename van het aantal zorgboerderijen. Daarnaast hebben enkele van de geïnteresseerde glastuinders aangegeven vooral interesse in deze zorgfunctie op het bedrijf te hebben. Deze twee aspecten vormen de belangrijkste reden om voor 2006 het project ‘Sociale Kas’ te richten op het nagaan van de haalbaarheid van een *zorgconcept* voor de glastuinbouw en de wijze waarop het zorgconcept kan worden geïmplementeerd op een glastuinbouwbedrijf. In onderliggend rapport worden de uitkomsten van dit onderzoek beschreven.

1.3 Leeswijzer

Het rapport start in hoofdstuk 2 met een inventarisatie van de markt (zorgvraag). Paragraaf 2.1 beschrijft de historie, de te verwachten ontwikkelingen, mogelijke doelgroepen en andere kenmerken van de zorglandbouw binnen Nederland. Paragraaf 2.2 geeft van een aantal doelgroepen van zorgvragers een zo goed mogelijk overzicht van de marktsituatie.

In hoofdstuk 3 wordt een beschrijving van werkzaamheden in de glastuinbouw gegeven ter bepaling van de inzetmogelijkheden van diverse doelgroepen op een glastuinbouwbedrijf.

In het onderzoek zijn de ervaringen van enkele zorgboeren en andere experts verzameld bij het ontwikkelen van een zorgtak op het bedrijf. Deze worden in hoofdstuk 4 beschreven.

Bij het opstarten en exploiteren van een zorgkas heeft de ondernemer te maken met een aantal kosten en mogelijke baten. In hoofdstuk 5 gaat in op de financieel-economische aspecten van een zorgkwekerij.

In een workshop zijn de tussentijdse bevindingen (d.w.z. marktanalyse, typering werkzaamheden in de kas, ervaringen in andere agrarische sectoren) voorgelegd aan een groter aantal stakeholders: telers, zorgaanbieders (instellingen), verzekeraars, gemeentelijke overheid. Deze workshop stond bovendien in het teken van contacten leggen tussen geïnteresseerden binnen dit thema met als uiteindelijk doel/wens het uitwerken van het concept zorgkas in of rondom het Westland. Hoofdstuk 6 beschrijft de belangrijkste uitkomsten van deze workshop.

In het slothoofdstuk wordt geëindigd met op de uitdagingen die er nu liggen voordat een zorgkas kan worden gerealiseerd.

2 Marktinventarisatie

Een belangrijke ontwikkeling binnen de zorgsector is het proces van vermaatschappelijking; zorgcliënten dienen volwaardig te kunnen deelnemen aan het maatschappelijk verkeer. Woon- en zorgvoorzieningen worden hiertoe steeds vaker geplaatst midden in de samenleving. Maar voor vermaatschappelijking is ook ondersteuning nodig van werkgevers, onderwijsinstellingen, uitkeringsinstanties, overheden, familie, burens, etc.. Dit biedt goede kansen voor zorgboerderijen; de agrarische sector kan veel bijdragen aan de behoeftes die leven binnen de zorgsector (Oomen, 2002). In Nederland is een toenemend aantal boerderijen hierin actief.

Om te komen tot een bedrijfsconcept voor zorgverlening op een glastuinbouwbedrijf is een inventarisatie van de markt van zorgvragers wenselijk. In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de tot dusver uitgevoerde marktanalyse beschreven. Paragraaf 2.1 beschrijft de huidige zorglandbouw in Nederland. In paragraaf 2.2 is vervolgens overzichtelijk weergegeven welke zorgdoelgroepen er zijn en hoe groot de markt van deze zorgvragers is. Het is slechts een beperkte studie; meer inzicht kan worden verkregen door gesprekken met de verschillende zorginstellingen. In het project is al met enkele personen van de verschillende zorginstellingen gesproken, waarbij door sommige van hen duidelijke interesse is getoond in de oprichting van een zorgkas. De exacte behoefte is vanwege de opzet van het onderzoek echter niet in kaart gebracht.¹

De keuze is gemaakt om bij de ontwikkeling van een bedrijfsconcept voor een zorgkwekerij deze te situeren in een specifiek deel van Nederland. Een marktanalyse voor geheel Nederland bleek onmogelijk te zijn binnen de beschikbare tijd, omdat er geen (recente) studies op dit vlak zijn uitgevoerd. Bovendien zal de markttraag van een op te richten zorgkas sterk locatiegebonden zijn. Dit betekent dat voor een goede marktanalyse het van belang is om na te gaan bij welke zorgvragers in juist die specifieke regio behoefte bestaat aan een zorgkas. Er is in overleg met de begeleidingsgroep gekozen om het onderzoek te richten op de regio Westland, omdat de kans op slagen voor deze regio relatief groot is. In de nabijheid van dit grote glastuinbouwgebied zijn veel zorginstellingen gevestigd. Het overzicht in paragraaf 2.2 is daarom uitsluitend gegeven voor de regio Westland e.o..

2.1 Zorglandbouw in Nederland

2.1.1 Zorgboerderijen

Historie

Het aantal zorgboeren in Nederland is in de periode 1999-2004 sterk toegenomen (Tabel 1). In 1998 waren er 75 zorgboeren, terwijl hun aantal in 2004 al op 432 lag. Daarnaast zijn er meer dan 100 boeren met plannen om een zorgboerderij te starten. De meeste van deze zorgboerderijen zijn tot dusver te vinden in het midden en oosten van Nederland, met name in Gelderland (Elings en Hassink, 2006; Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2004).

In de 90'er jaren waren zorgboerderijen meestal biologische bedrijven. De laatste jaren zijn er ook steeds meer gangbare bedrijven actief als zorgboerderij (Elings en Hassink, 2006).

¹ Er zijn plannen bij de in 2006 opgerichte Werkgroep Zorgkwekerij Westland om in 2007 gesprekken met de verschillende instellingen aan te gaan, waarin de grootte van de behoefte per instelling in kaart wordt gebracht.

Tabel 1. Aantal zorgboerderijen en geïnteresseerde agrariërs in Nederland

	1998	2000	2001	2003	2004
Aantal zorgboerderijen	75	214	323	372	432
Aantal boeren met projectplan voor zorgboerderij	13	49	55	53	28
Aantal boeren met interesse in opstarten van zorgactiviteit		114	110	141	119

Bron: www.zorgboeren.nl

Verwachte ontwikkelingen

Naar verwachting zal het aantal zorgboerderijen ook de komende jaren verder toenemen. De meeste bedrijven zullen gevestigd zijn in de verstedelijkte delen van het land. Nieuwe doelgroepen die kunnen profiteren van de groene omgeving, zoals cliënten met een verslaving, langdurige werkloosheid en mensen met burn-out zijn geconcentreerd in de stedelijke gebieden. De uitdaging is om een verbinding te creëren tussen deze stedelijke cliënten en de boerderijen rondom de steden. Er zullen meer inspanningen moeten worden gedaan om de stedelijke cliënten te betrekken bij het boerderij leven, dan cliënten van het platteland (Elings en Hassink, 2006).

2.1.2 Doelgroepen

Mogelijke doelgroepen

Mensen uit verschillende doelgroepen vinden hun weg naar zorgboerderijen. De meest voorkomende doelgroepen die op zorgboerderijen komen, zijn (Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2004; www.zorgboeren.nl; Hassink, J. en G. Trip, 2000):

- *Mensen met een verstandelijke beperking*: mensen met een laag intelligentie niveau en soms daaraan gekoppeld gedragsproblematiek.
- *Mensen met een psychische hulpvraag*: mensen die door (tijdelijke) psychische problematiek ondersteuning nodig hebben bij het functioneren in de maatschappij.
- *Mensen met een lichamelijke beperking*: mensen die door een lichamelijke beperking, al dan niet gepaard met andere beperkingen.
- *(Ex-)gedetineerden*: mensen die na het plegen van een delict hun vrijheid hebben moeten inleveren en (in de meeste gevallen) begeleiding behoeven bij de nieuwe kans in de maatschappij.
- *(Ex-)verslaafden*: mensen die door verslavingsproblematiek geen aansluiting vinden in de sociale en werkende maatschappij.
- *Jeugdzorg*: jongeren in de leeftijd tot 18 jaar die op verschillende terreinen extra zorg, ondersteuning, begeleiding e.d. ontvangen. Binnen de jeugdzorg zijn verschillende doelgroepen te onderscheiden, zoals jeugdhulpverlening (bijvoorbeeld pleegzorg), jeugd-ggz, zorg voor LVG-jeugdigen (licht verstandelijk gehandicapte jongeren), justitiële voorzieningen.²
- *Speciaal onderwijs*: jong volwassenen vanaf 16 jaar die speciaal onderwijs volgen of gevolgd hebben en op zoek zijn naar een plek voor dagbesteding of arbeidstraining. Deze groep behoort in feite bij 'jeugdzorg', maar wordt vooralsnog als aparte groep weergegeven.

² Volgens het Steunpunt Landbouw & Zorg wordt momenteel gewerkt aan een extra hoofdstuk voor het Handboek Landbouw & Zorg waarin de verschillende groepen binnen de jeugdzorg met bijbehorende relevante zaken nader zullen worden omschreven.

- *Dementerende ouderen*: mensen veelal ouder dan 55 jaar die geïndiceerd zijn in het spectrum dementie.
- *Ouderen*: mensen ouder dan 55 jaar die ondersteuning behoeven bij een zinvolle daginvulling.
- *Langdurig werklozen*: mensen die langdurig werkloos zijn en die het eerst komende jaar geen baan in het vooruitzicht hebben.
- *Autisme*: jongeren en volwassenen met een stoornis uit het autistisch spectrum; al dan niet gepaard met andere beperkingen.
- *Mensen met niet aangeboren hersenletsel*: mensen die door een ongeval of ziekte hersenletsel hebben opgelopen waardoor zij beperkingen ondervinden bij het functioneren in de maatschappij.
- *Mensen met burn-out*: mensen die door werk en/of privé leven last hebben van burn-out verschijnselen waardoor (volledig) werken (tijdelijk) niet mogelijk is.
- *Kinderopvang*: reguliere dagopvang (voor kinderen zonder beperkingen) voor kinderen van 0 tot 4 jaar en buitenschoolse opvang van kinderen tot 12 jaar.

De doelstelling van de zorg die wordt geboden kan gaan om het aanleren van sociale vaardigheden, arbeidsre-integratie of een zinvolle dagbesteding (Hassink en Trip, 2000). Op de bedrijven in het onderzoek van Hassink en Trip waren het geven van een zinvolle dagbesteding en ontplooiingsmogelijkheden de meest voorkomende zorgdoelstellingen. Elings en Hassink (2006) geven aan dat het doel van de deelnemers in eerste instantie vooral ligt op het vlak van een zinnige dagbesteding of ervaring opdoen. Na verloop van tijd gaan deelnemers hun specifieke kwaliteiten ontdekken en een meer gedetailleerd doel nastreven, bijvoorbeeld reflectie, weerstand opdoen of natuur ervaren (Elings en Hassink, 2006).

Combinaties van doelgroepen

Op de meeste zorgboerderijen zijn mensen uit verschillende doelgroepen welkom. Er wordt meestal bewust gekozen voor een 'mix' van doelgroepen. Dit heeft meerdere voordelen. Een voordeel is dat deze combinaties toegang kunnen geven tot diverse bronnen van financiering. Een ander groot voordeel is de positieve wisselwerking tussen mensen met verschillende beperkingen en hulpvragen. In de praktijk blijkt bijvoorbeeld dat mensen met een verstandelijke beperking en mensen met een verslavingsachtergrond vaak heel goed samen kunnen werken en veel van elkaar kunnen leren. Andere voorbeelden van combinaties waar deze positieve wisselwerking zichtbaar wordt zijn mensen met een psychische hulpvraag en mensen met een verstandelijke beperking en de groepen dementerende ouderen en kinderen (Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2004).

Doelgroepen op bedrijven

De grootste groep zorgboeren biedt (ook) plaats aan mensen met een verstandelijke beperking. Voor deze doelgroep kan men, gezien de groei van het aantal zorgboerderijen waar zij welkom zijn, wellicht spreken van een sneeuwbal effect. Het fenomeen Landbouw & Zorg wordt zowel bij instellingen als individuen steeds bekender, wat de actieve vraag stimuleert. Vraag en aanbod kunnen elkaar nu makkelijker vinden (Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2004).

Vanuit het veld klinkt het signaal dat vooral mensen met burn-out moeilijk te bereiken zijn; daarnaast blijkt het niet eenvoudig voor hen financiering rond te krijgen (Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2004).

Tabel 2 geeft een overzicht van het aantal zorgboerderijen dat plaats biedt aan een specifieke doelgroep en het aantal bedrijven dat serieuze plannen heeft voor deze doelgroep.

Tabel 2. Aantal bestaande zorgboerderijen per doelgroep en mogelijke uitbreiding aan zorgboerderijen. Let op: het gaat hier om welke doelgroepen welkom zijn op de zorgboerderij, dit wil niet altijd zeggen dat zij op dit moment ook daadwerkelijk aanwezig zijn.

	Bestaande zorgboerderijen			Boerderijen die willen starten		
	2001	2003	2004	2001	2003	2004
Verstandelijke beperking	238	271	301	90	100	71
Psychische hulpvraag	103	118	156	27	34	24
Lichamelijke beperking	43	55	75	25	26	16
(ex)gedetineerden	33	30	28	2	4	3
(ex)verslaafden	43	40	48	4	7	4
Jeugdigen	42	42	62	14	15	12
Speciaal onderwijs	-	-	42	-	-	3
Dementerende ouderen	31	39	42	32	42	30
Ouderen	-	-	32	-	-	4
Langdurig werklozen	28	32	63	5	3	9
Autisme	-	11	61	-	-	3
Niet aangeboren hersenletsel	-	-	21	-	-	3
Burn-out	27	35	68	4	3	10
Kinderopvang	12	13	18	2	7	6

Bron: Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, 2004

In de praktijk blijken zorgboerderijen ook steeds vaker voor preventie doeleinden te worden gebruikt, bijvoorbeeld door het organiseren van workshops of cursussen voor managers om nieuwe inspiratie op te doen (Elings en Hassink, 2006).

2.1.3 Bedrijfstypering

Als hulpmiddel voor inzicht in de verhouding tussen landbouw en zorg wordt er doorverschillende personen of organisaties een indeling in typen zorgbedrijven gemaakt. Hassink en Trip (2000) onderscheiden vijf typen zorgboerderijen:

1. **De Helpende Hand:** hier helpen de deelnemers de ondernemer bij de productie binnen de context van een efficiënt productiebedrijf. Er zijn een beperkt aantal deelnemer (1-3). Begeleiding wordt gedaan door een gezinslid dat fulltime in het productiedeel van het bedrijf werkt. Laagdrempelig. Investerings zijn relatief gering.
2. **Zorg Neventak:** naast een efficiënte productietak bestaat een zorgtak voor 1-3 deelnemers. De deelnemers worden veel minder ingeschakeld bij het commerciële productiedeel. Er worden nieuwe activiteiten gestart die voor het grootste deel niet-commercieel zijn en waarbinnen de deelnemers worden ingeschakeld. Beide takken staan vrij los van elkaar. Investerings niet hoog.
3. **Zorg Nevenbedrijf:** opzet is vergelijkbaar met Zorg Neventak. 4-6 deelnemers. Aanzienlijke investeringen: vanwege het grotere aantal deelnemers moet wel een kantine worden gebouwd en sanitaire voorzieningen worden verruimd.
4. **Geïntegreerd Landbouw Zorg Bedrijf:** productiebedrijf met 7-15 deelnemers, waarbij middels aanpassingen in productietak de deelnemers zo volledig mogelijk aan productie activiteiten deelnemen. Grotere integratie van landbouw en zorg dan bij Zorg Neventak en Zorg Nevenbedrijf. Hoge investeringen in verband met aanpassing bedrijf voor de zorgverlening, investering in kantine en sanitaire voorzieningen. Begeleiding door ondernemer en door externe begeleiders.
5. **Zorg Focus Bedrijf:** Zorg staat centraal, productie ondergeschikt. Meestal 7-15 deelnemers. Zorgtak en productie vaak gelijktijdig opgezet. Relatief veel investeringen in kantine, sanitaire voorzieningen en nieuwe activiteiten. Productie is volledig aangepast aan de deelnemers.

Samengevat: de mate waarin landbouw en zorg op het bedrijf zijn geïntegreerd, kan zijn:

- a) onderdeel van het bestaande productiedeel,
- b) nieuwe activiteiten waarbinnen deelnemers worden ingezet, met weinig integratie in bestaande

landbouwproductie, en

c) landbouwproductie is kleinschalig, aangepast aan doelgroep en ondergeschikt aan zorg doelstellingen.

Het Steunpunt Landbouw en Zorg onderscheidt zes typen zorgboerderijen (www.landbouwzorg.nl), die overigens in grote lijnen overeenkomen met de indeling van Hassink en Trip (2000). De onderscheiden typen verschillen in:

- aantal cliënten;
- aanpassingen van het productiedeel van het bedrijf;
- de mate waarin de landbouwproductie en de zorg verweven zijn;
- het belang dat aan een efficiënte landbouwproductie wordt gehecht;
- de omvang van de benodigde voorzieningen voor cliënten;
- de manier van begeleiden van cliënten.

Elk volgend type kent een toename van:

- het aantal benodigde aanpassingen in het productiedeel van het bedrijf;
- het aantal cliënten;
- de hoeveelheid voorzieningen voor de cliënten.

Het gaat om de volgende zes typen:

1. **Type 1:** Het bedrijf staat open voor cliënten op het bedrijf. Ze kunnen er in contact komen met dieren, deelgenoot zijn van de sfeer op de boerderij, 'meelopen' met de zorgboer en eventueel op vrijwillige basis een handje toesteken. De zorgboer verricht zijn normale dagelijkse werkzaamheden en de aanwezigheid van de cliënten vraagt een minimale tijdsinvestering. De begeleiding is in handen van externe begeleiders. Eventuele aanpassingen of voorzieningen zijn puur gericht op veiligheid en fysieke toegankelijkheid voor cliënten.
2. **Type 2:** Een efficiënt productiebedrijf waar maximaal drie cliënten de boer helpen met de uitvoering van dagelijkse werkzaamheden. De cliënten kunnen relatief zelfstandig werken en worden door de boer begeleid. De agrarische activiteiten zijn de belangrijkste bron van inkomsten. Er zijn geen speciale voorzieningen aangelegd en de aanpassingen in werkzaamheden is gering.
3. **Type 3:** Een efficiënt productiebedrijf waar de zorgfunctie enigszins is verweven met de productietak van het bedrijf. Wanneer er meer dan drie cliënten deelnemen, zijn er voorzieningen aangelegd zoals een kantine en apart sanitair. De cliënten kunnen de dagelijkse werkzaamheden uitvoeren en hebben daarbij meer dan een toezienend oog nodig. De zorgboer draagt verantwoording voor de productie en een van de gezinsleden (bijvoorbeeld de boerin) neemt de begeleiding op zich. Indien wenselijk, worden er nieuwe, minder commercieel gerichte werkzaamheden opgezet, bijvoorbeeld een moestuin of kruidentuin, konijnenfokkerij of geitenweide.
4. **Type 4:** Een bedrijf waarbij in het productiegedeelte zodanige aanpassingen zijn gemaakt dat cliënten er optimaal aan kunnen deelnemen. Toch blijft een efficiënte landbouwproductie een belangrijk doel. Er zijn meer dan zes cliënten en de begeleiding is in handen van de zorgboer of externe begeleider(s). Er is een kantine en er zijn aparte sanitaire voorzieningen. De inkomsten uit zorggeld en uit de agrarische productie zijn ongeveer even groot.
5. **Type 5:** Een agrarisch bedrijf waar de zorg centraal staat en het productiegedeelte daar volledig op is aangepast. Veel tijd en aandacht gaan naar het ontwikkelen van activiteiten die een gevarieerd werkaanbod opleveren, in combinatie met een goed commercieel product. Er zijn meer dan zes cliënten. Zij worden begeleid door speciaal daartoe aangestelde begeleiders. De boer kan hier ook een rol in spelen. Er is een kantine, er zijn aparte sanitaire voorzieningen en eventueel een kantoor- of gespreksruimte. De inkomsten uit zorggeld vormen het leeuwendeel van het bedrijfsinkomen, de inkomsten uit de landbouwproductie zijn vaak nauwelijks kostendekkend.
6. **Type 6:** De boerderij is onderdeel van een zorginstelling. Het is geen zelfstandige onderneming; het bedrijf hoeft niet per definitie financieel gezond te zijn. Het is een boerderij waarbij de zorg centraal staat. De landbouwproductie is volledig aangepast aan de mogelijkheden van de cliënten. De inkomsten zijn voor het overgrote deel afkomstig uit zorggeld.

Veranderingen binnen bedrijf en bedrijfsorganisatie

Het is van belang om bij het inrichten van een zorgbedrijf en de benodigde organisatie rekening te houden met de mate waarin externe, professionele begeleiding nodig is. In de praktijk zien we dat bij een klein aantal deelnemers de begeleiding meestal intern wordt geregeld, bij grotere aantallen deelnemers wordt meestal begeleiding van buiten aangetrokken. In enkele gevallen zijn begeleiders in dienst van een stichting die verantwoordelijk is voor het project (Hassink en Trip, 2000).

Andere aanpassingen die nodig kunnen zijn bij de opzet van een zorgtak op het bedrijf zijn:

- Een aanpassing van het productiedeel opdat deelnemers hierin kunnen meedraaien
- De bouw van kantine en aanpassing van sanitaire voorzieningen
- Nieuwe activiteiten om variatie in werkzaamheden te vergroten. Enkele voorbeelden van nieuwe activiteiten zijn: het aanpassen van de moestuin, aanleggen van erfbeplanting, aanschaf van enkele kippen, schapen, varkens en/of pony's, verkoop van eigen producten en niet-eigen seizoensartikelen (bv. kerstbomen). Soms wordt de dagbesteding van patiënten aangevuld met gezinsactiviteiten, zoals het van school halen van de kinderen, het doen van boodschappen, etc.

In sommige gevallen zijn geen of nauwelijks aanpassingen voor het bedrijf nodig (Hassink en Trip, 2000).

2.1.4 Landelijke organisaties

Veel informatie over alles dat komt kijken bij het opzetten van een zorgboerderij is te vinden op de website www.zorgboeren.nl. Deze website is vooral heel geschikt voor een eerste oriëntatie. Er wordt o.a. uitgelegd hoe een plek op een zorgboerderij kan worden geregeld.

Uitgebreidere informatie is te vinden bij het *Landelijk Steunpunt voor Landbouw en Zorg*. Het *Landelijk Steunpunt voor Landbouw en Zorg* is een expertisecentrum voor mensen en organisaties met vragen over zorgboerderijen. Het Steunpunt verzamelt informatie en maakt deze toegankelijk voor anderen.

Daarnaast onderhoudt het Steunpunt contacten met mensen en organisaties op het vlak van landbouw en zorg. Hierdoor heeft het Steunpunt overzicht over de stand van zaken in Nederland en kan het signaleren waar knelpunten en kansen liggen. Vaak zijn het zaken die het beste op landelijk niveau kunnen worden opgepakt (onbekendheid, belemmerende regelgeving, kwaliteitsborging). De behoeften uit de dagelijkse praktijk van de zorgboerderij vormen het uitgangspunt (www.landbouwzorg.nl).

2.1.5 Financiële aspecten

Kosten

Dagbesteding, begeleiding of arbeidstraining op een zorgboerderij kosten geld. Er ontstaan kosten op de zorgboerderij omdat er rekening moet worden gehouden met ieders mogelijkheden en beperkingen. Vaak zijn er ook speciale voor de zorgvragers gemaakte voorzieningen nodig (bijvoorbeeld een kantine en een werkruimte binnen). Er is extra begeleiding of arbeidstraining nodig van de ondernemer of door ingehuurde begeleiders. De kosten voor een zorgplek lopen erg uiteen, omdat het per zorgvrager erg verschilt hoeveel begeleiding (tijd) nodig is. Gemiddeld worden de kosten op een zorgboerderij geschat op zo'n 40 euro per persoon per dag. Net als dagbesteding, begeleiding of arbeidstraining door een instelling zullen ook de kosten voor de zorgboerderij moeten worden vergoed (www.zorgboeren.nl).

Financiering

Er zijn verschillende manieren om de begeleiding op een zorgboerderij te betalen. Dit kan met een PersoonsGebonden Budget (PGB) van de cliënt of met geld van de gemeente of van de uitkeringsinstantie. Hoewel er steeds meer mogelijkheden komen, is het in de praktijk soms moeilijk om de vergoeding voor elkaar te krijgen. De onkostenvergoeding die wordt betaald aan de zorgboerderij is bovendien lager wanneer er gebruik wordt gemaakt van de diensten van een zorginstelling. Immers, deze zorginstelling houdt een deel van de beschikbare vergoedingen in om daarmee haar eigen kosten te financieren. Meer informatie over de vergoeding van de kosten is te vinden op www.landbouwzorg.nl, in het Handboek Landbouw & Zorg van het Steunpunt en op de website www.pgb.nl.

Tabel 3. Aantal bedrijven per financieringsvorm voor de zorgverlening in periode 1998-2004

	1998	2000	2001	2003	2004
Onderdeel zorginstelling/dac	24	64	77	82	86
Eigen AWBZ erkenning	12	15	16	18	21
Zelfstandig bedrijf samenwerking met instelling	14	72	145	146	145
Zelfstandig bedrijf financiering PGB	12	48	45	67	103
Geen vergoeding			26	30	24
Anders ¹			13	31	15

¹ bijvoorbeeld financiering vanuit (locale) overheid of reclassering

Bron: www.zorgboeren.nl

Situatie in agrarisch Nederland

Uit tabel 3 blijkt dat het aantal zelfstandige zorgboerderijen dat een samenwerkingsverband is aangegaan met een instelling de laatste jaren stabiel blijft. Een drietal redenen kunnen hiervoor de oorzaak zijn:

1) instellingen hebben in verband met veranderende regelgeving andere belangen en richten de aandacht vooral op de eigen organisatie;

2) zorgboeren werken liever met PGB-houders;

3) veel instellingen hebben al een samenwerking met een zorgboerderij of stichten er zelf één.

Het aantal zorgboeren dat dagbesteding biedt aan deelnemers met een PGB is sterk toe genomen. Dit houdt verband met een grotere bekendheid van het PGB en de toegenomen mogelijkheden voor mensen (uit bijvoorbeeld de GGZ) om een PGB aan te vragen.

De verwachte groei van het aantal zorgboerderijen met een eigen AWBZ toelating blijft vooralsnog uit. Er is een ontwikkeling gaande dat groepen zorgboeren zich regionaal gaan organiseren in een vereniging of stichting en vervolgens gezamenlijk een AWBZ toelating aan te vragen.

Het aantal zorgboerderijen dat geen vergoeding vraagt of zijn vergoeding op andere wijze verkrijgt dan genoemde financieringsvormen is flink afgenomen.

2.2 Marktanalyse Westland e.o.

In paragraaf 2.1.2 zijn een aantal doelgroepen genoemd die een plek hebben gevonden op zorgboerderijen. Ook is een korte omschrijving gegeven van elke doelgroep. Het gaat om de volgende groepen:

- Mensen met een verstandelijk beperking
- Mensen met een psychische hulpvraag
- Mensen met een lichamelijke beperking
- (Ex-)gedetineerden
- (Ex-)verslaafden
- Jeugdzorg
- Speciaal onderwijs
- Dementerende ouderen
- Ouderen
- Langdurig werklozen
- Autisme
- Mensen met niet aangeboren hersenletsel
- Mensen met burn-out
- Kinderopvang

Volgens inlichtingen bij o.a. Steunpunt Zorg & Landbouw en LTO Noord Advies zijn er relatief veel zorgboerderijen voor verstandelijk gehandicapten. Voor zorgbedrijven lijkt er daardoor vooral nog ruimte te zijn bij de zogenaamde 'nieuwe' doelgroepen (persoonlijke mededeling Oda Kruijff, LTO Noord Advies). Bedoeld worden de jeugdzorg (diverse problematieken), ouderen, mensen met burn-out, gedetineerden of ex-verslaafden. Voor deze groepen bestaat nog weinig aanbod bij de zorgbedrijven. Overigens moet wel worden opgemerkt dat de enkele al bestaande initiatieven voor deze doelgroepen nog niet storm lopen. Dit

heeft vooral te maken met de onbekendheid van deze doelgroep met deelname op een zorgboerderij, maar ook met financieringsmogelijkheden of het vervoer naar de zorgboerderij. Voor het doen slagen van een zorgboerderij voor de genoemde 'nieuwe' doelgroepen moet dus allereerst ook aandacht worden besteed aan deze aspecten.

In deze paragraaf zal zo goed mogelijk een beeld worden geschetst van de genoemde doelgroepen in de provincie Zuid-Holland, met name Het Westland e.o., in termen van aantallen cliënten, relevante instellingen, bereikbaarheid tot agrarische bedrijven/gebieden en hun potentie op zorgkwekerijen. Vanwege de zeer beperkte beschikbaarheid van gegevens kon voor deze beschrijving per doelgroep helaas niet dezelfde indeling worden gebruikt van de doelgroepen zoals die in paragraaf 1.1.2. zijn onderscheiden.

2.2.1 Gehandicapten wachtlijsten

2.2.1.1 Cijfers

De Stichting Landelijk houderschap ZRS (zorgregistratiesysteem) onderscheidt verschillende vormen van dagbesteding (Stichting Landelijk houderschap ZRS, 1994):

- dagbesteding met accent op eenvoudige activiteiten
- dagbesteding met accent op ontwikkelingsgerichte activiteiten
- dagbesteding met accent op vormende activiteiten
- dagbesteding met arbeidsmatige activiteiten
- dagbesteding met accent op activiteiten gericht op arbeidsinpassing

Een aantal gehandicapten hebben een plaats voor een van deze vormen van dagbesteding. Daarnaast staat nog een groot aantal gehandicapten op een wachtlijst staan voor dagbesteding. Tabel 4 geeft een overzicht van het totaal aantal urgent wachtenden voor een dagbestedingsplaats in Nederland voor de periode 2000-2003. Het betreft hier zowel de groep verstandelijk als lichamelijk gehandicapten. Deze groep wachtenden vormt in feite de markt voor zorgboerderijen of -kwekerijen.

Tabel 4. Het aantal urgent wachtenden op de wachtlijst voor de functie dagbesteding gehandicaptenzorg (CVZ & Prismant, 2004).

Peildatum	Aantal wachtenden
31-12-2000	3150
31-12-2001	2744
31-12-2002	3581
31-12-2003	3534

Bron: CVZ, College voor zorgverzekeringen, Prismant. De cijfers van 2003. Landelijke resultaten van het Zorgregistratiesysteem (ZRS). Periode 01-01-2003 t/m 31-12-2003. Utrecht: Prismant, 2004

Tabel 5 geeft eenzelfde overzicht van de situatie binnen enkele AWBZ regio's in de omgeving van Het Westland. In de regio's Nieuwe Waterweg Noord en Delft/Westland/Oostland is het aantal wachtenden relatief laag in vergelijking met de rest van Nederland (respectievelijk 24 en 43). Dit betekent dat de markt voor zorgkwekerijen relatief beperkt is

Tabel 5. Het aantal urgent wachtenden op de wachtlijst voor de functie dagbesteding gehandicaptenzorg op 31-12-03 in enkele AWBZ regio's in de omgeving Westland (CVZ & Prismant, 2004)

Naam zorgkantoorregio	Nieuwe Waterweg Noord	Haaglanden	Delft. Westland en Oostland	Rotterdam	Totaal regio
Aantal wachtenden	24	170	43	113	350
Aantal wachtenden per 100.000 inwoners	13.1	23.5	14.9	16.3	

Bron: CVZ, College voor zorgverzekeringen, Prismant. De cijfers van 2003. Landelijke resultaten van het Zorgregistratiesysteem (ZRS). Periode 01-01-2003 t/m 31-12-2003. Utrecht: Prismant, 2004

Het aantal jonggehandicapten in de provincie Zuid-Holland bedroeg in 2002 ca. 4.500 (Provincie Zuid-Holland, 2004).

2.2.1.2 Instellingen regio Westland

Zie voor een overzicht van zorginstellingen en organisaties die voor de groep gehandicapten beschikbaar zijn paragraaf 2.2.2.2 en 2.2.3.2.

2.2.1.3 Potentie in de zorglandbouw

De mogelijkheden van deze doelgroep op een zorgkwekerij zijn afhankelijk van de beperkingen van de betreffende cliënt. Voor lichtgehandicapten zullen er beperkte mogelijkheden zijn. Hiervoor moet worden gedacht aan activiteiten met een routinematig karakter, waarbij geen tijdsdruk is.

2.2.2 Verstandelijk gehandicapten

2.2.2.1 Cijfers

In totaal waren er in Nederland in 2003 17.486 dagbestedingsplaatsen voor verstandelijk gehandicapten. Er is een goede spreiding van deze plaatsen over Nederland. De grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag springen eruit met rond de 800 plaatsen per gemeente. Tabel 6 geeft een overzicht van de dagbesteding voor verstandelijk gehandicapten in en nabij Het Westland.

Tabel 6. Overzicht van het aantal instellingen (locaties) en plaatsen voor dagbesteding door verstandelijk gehandicapten in gemeenten in en rondom het Westland in het jaar 2003.

Gemeentenaam	Monster	's Gravenzande	Naaldwijk	Wateringen	's-Gravenhage	Rijswijk	Delft	De Lier	Schippluizen	Maasland	Schiedam	Vlaardingen	Maassluis	Rotterdam	Pijnacker-Nootdorp	Totaal regio
Aantal locaties	22	0	2	1	1	4	4	1	0	0	1	5	0	22	0	63
Aantal plaatsen	626	0	95	32	32	155	133	12	0	0	63	144	0	835	0	2127

Bron: Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)

2.2.2.2 Instellingen regio Westland

Belangrijke instanties die actief zijn met dagbestedingsactiviteiten voor verstandelijk gehandicapten in de omgeving van Het Westland zijn Ipse en Westerhonk.

Ipse

Ipse biedt woonruimte, zorg en begeleiding aan mensen met een verstandelijke of meervoudige beperking. De organisatie biedt aan ruim 2300 mensen op 90 locaties (arbeids- en dagcentra) in Zuid-Holland arbeidsmatige en niet-arbeidsmatige activiteiten. Ipse streeft ernaar om de vaardigheden van de mensen te ontwikkelen binnen een zinvolle vorm van dagbesteding. Naast dagbesteding binnen eigen centra, worden een aantal cliënten begeleid op een werkplek buiten de organisatie, zoals bij gemeentelijke instellingen of bedrijven. Ook heeft Ipse een aantal projecten waar cliënten werken. www.ipse.nl

Westerhonk

Westerhonk is onderdeel van De 's Heeren Loo Zorggroep West-Nederland. De locatie Westerhonk is een instelling voor mensen met een verstandelijke beperking of handicap. Naast een woonvorm biedt Westerhonk diverse vormen van werk- en dagbesteding. Er wordt begeleiding geboden bij dagbesteding op het gebied van

- Activering en ontwikkeling
- Arbeidstraining en therapie

- Arbeidsparticipatie
 - Begeleid werken
 - Onderwijs
- www.sheerenloo.nl

Philadelphia Zorg Haaglanden

De regio's van de Stichting Philadelphia Zorg zijn in het hele land te vinden. Eén van de regio's is de regio Haaglanden. Elke regio bestaat uit meerdere kleinschalige locaties. In totaal in Nederland wordt vanuit zo'n drieëntwintig regio's (ruim 775 locaties) hulp verleend aan ongeveer 7.700 cliënten in de gehandicaptenzorg en 2.800 cliënten in de thuiszorg.

Philadelphia tracht elke individuele mens met een beperking de mogelijkheid te geven om zich te ontwikkelen. Er bestaan drie soorten diensten:

- begeleiding bij werk en dagbesteding
- dagcentra en werkstations
- onderwijs en opleiding

Qua dagbesteding biedt Philadelphia activiteiten aan die gericht zijn op de behoeften van de cliënten. Van betaald werk tot belevingsgerichte dagbesteding. Ook worden er ook opleidingen georganiseerd. Voor degenen die betaald werk willen, heeft Philadelphia haar eigen wervings-, selectie- en begeleidingsbureau: de Stichting Uitzendgilde en Arbeidsintegratie. Het Uitzendgilde zoekt werk voor cliënten van Philadelphia in werkprojecten en bedrijven. Het Gilde draagt zorg voor de begeleiding van de werknemers.

Ook worden individuele arbeidstrajecten aangeboden, om mensen met een beperking te begeleiden naar een meer geïntegreerde (betaalde) baan op de reguliere arbeidsmarkt. Zo zijn er specifieke training- en scholingstrajecten ontworpen voor de horeca, fietsenmaker, huishoudelijke verzorging, productiemedewerker en dergelijke.

Philadelphia biedt werk en dagbesteding in alle soorten en maten. Sommige groepen zijn arbeidsmatig bezig. Anderen hebben meer aan een dagbesteding die gericht is op hun beleving, zoals bijvoorbeeld creatief bezig zijn, spel en snoezelen. www.philadelphia.nl

2.2.2.3 Potentie in de zorglandbouw

De mogelijkheden van deze doelgroep op een zorgkwekerij zijn afhankelijk van de beperkingen van de betreffende cliënt. Voor licht verstandelijk gehandicapten zullen er beperkte mogelijkheden zijn. Hiervoor moet worden gedacht aan eenvoudige werkzaamheden met een routinematig karakter, waarbij geen tijdsdruk is.

2.2.3 Lichamelijk gehandicapten

2.2.3.1 Cijfers

In 2003 waren er in Nederland 2.156 plaatsen beschikbaar voor dagbesteding door lichamelijk gehandicapten. Er is een redelijke spreiding van deze dagbestedingsplaatsen over Nederland. Opvallend is de concentratie van plaatsen in de regio Rotterdam en in Zuid-Limburg.

In tabel 7 is te zien hoe de situatie rondom dagbesteding door lichamelijk gehandicapten is in en nabij Het Westland.

Tabel 7. Overzicht van het aantal instellingen (locaties) en plaatsen voor dagbesteding door lichamelijk gehandicapten in gemeenten in en rondom het Westland in het jaar 2003.

Gemeentenaam	Monster	's-Gravenhage	Delft	Schiedam	Rotterdam	Totaal regio
Aantal locaties	1	1	2	1	1	6
Aantal plaatsen	>60 ^a	32	19	4	6	>121

^a het exacte aantal dagbestedingsplaatsen was niet te herleiden uit de informatie in de Nationale Atlas Volksgezondheid
Bron: Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)

2.2.3.2 Instellingen regio Westland

Er zijn geen instellingen in deze regio te vinden die volledig gericht zijn op lichamelijk gehandicapten.

2.2.3.3 Potentie in de zorglandbouw

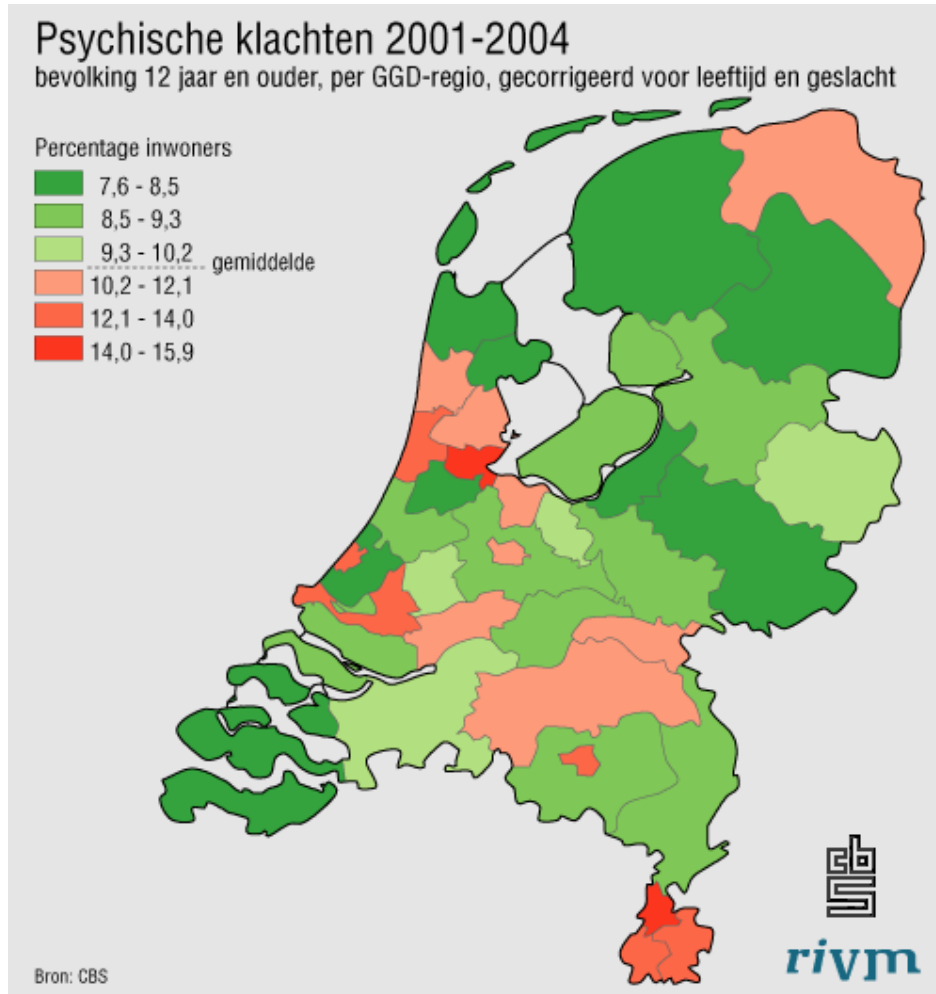
De mogelijkheden van deze doelgroep op een zorgkwekerij zijn afhankelijk van de mate van beperking van de betreffende cliënt. Voor licht-lichamelijk gehandicapten zullen er beperkte mogelijkheden zijn. Hiervoor kan worden gedacht aan werkzaamheden zoals bijvoorbeeld sorteren of administratieve werkzaamheden.

2.2.4 Mensen met psychische klachten

Deze categorie omvat o.a. mensen met burn-out, overspannenheid, depressie, etc.

2.2.4.1 Cijfers

In Nederland heeft 10,2% van de bevolking van 12 jaar en ouder psychische klachten. In Amsterdam is dit percentage het hoogst: 15,9%. Ook Westelijke Mijnstreek (14,8%) en Rotterdam e.o. (14,0%) hebben meer inwoners met psychische problemen. Dit drietal regio's scoort ook significant boven het landelijk gemiddelde.

Figuur 1. Personen met psychische klachten in de periode 2001-2004, bevolking 12 jaar en ouder. Bron: Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)³

³ De psychische gezondheid is bepaald met behulp van de MHI-5, oftewel de 'Mental Health Inventory'. Dit is

De laagste percentages inwoners met psychische klachten hebben de regio's Noordwest-Veluwe, Friesland en Amstelland- de Meerlanden met 7,6%. De twee regio's in het noorden, Friesland en Drenthe scoren significant lager dan het landelijk gemiddelde. Ook Zuid-Holland West en Twente hebben significant lagere cijfers.

Figuur 1 geeft een overzicht van het percentage inwoners in Nederland met psychische klachten.

2.2.4.2 Instellingen regio Westland

Belangrijke instanties die actief zijn voor psychisch-medische klachten in de omgeving van Het Westland zijn Parnassia en Dagbesteding DWO.

Parnassia

Parnassia is een psycho-medisch centrum. De zorg van Parnassia concentreert zich op bewoners van Den Haag en omstreken. Parnassia is gespecialiseerd in regionale ketenzorg voor o.a. verslavingszorg, forensische zorg, intensieve zorg, zorg voor psychotische stoornissen, maatschappelijke zorg, woonvoorzieningen voor psychiatrische patiënten, verpleeghuiszorg en psychiatrische zorg voor ouderen. Jaarlijks worden er zo'n 24.500 mensen met psycho-medische problemen of ziekten behandeld, begeleid of verpleegd. www.parnassia.nl

Dagbesteding DWO

DWO is een organisatie die dagbestedingsactiviteiten verzorgt voor mensen uit de psychiatrie/geestelijke gezondheidszorg in de regio Delft, Oostland en Westland. Het betreft arbeidsmatige activiteiten. www.dagbestedingdwo.nl

2.2.4.3 Potentie in de zorglandbouw

Voor deze doelgroep zullen beperkt mogelijkheden zijn voor een plaats op een zorgkwekerij. Dit is afhankelijk van de klachten van de patiënt. Werkzaamheden met hoge tijdsdruk zullen voor sommige soorten patiënten niet geschikt zijn.

2.2.5 Arbeidsongeschikten

Iemand is arbeidsongeschikt als deze persoon als gevolg van ziekte of gebreken niet meer in staat is om met passende arbeid hetzelfde te verdienen als gezonde personen met een soortgelijke opleiding en ervaring gewoonlijk verdienen.

2.2.5.1 Cijfers

In Nederland krijgt 8,5% van de bevolking van 15 tot en met 64 jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering. De percentages per gemeente variëren van 4,1 tot 15,3%. Veel gemeenten in Zuid-Limburg en het oosten van Groningen hebben een hoog percentage arbeidsongeschikten. Bijna alle gemeenten in de provincie Zuid-Holland hebben een laag percentage arbeidsongeschikten.

Figuur 2 geeft een overzicht van het percentage inwoners met een arbeidsongeschiktheidsuitkering in de verschillende regio's van Nederland

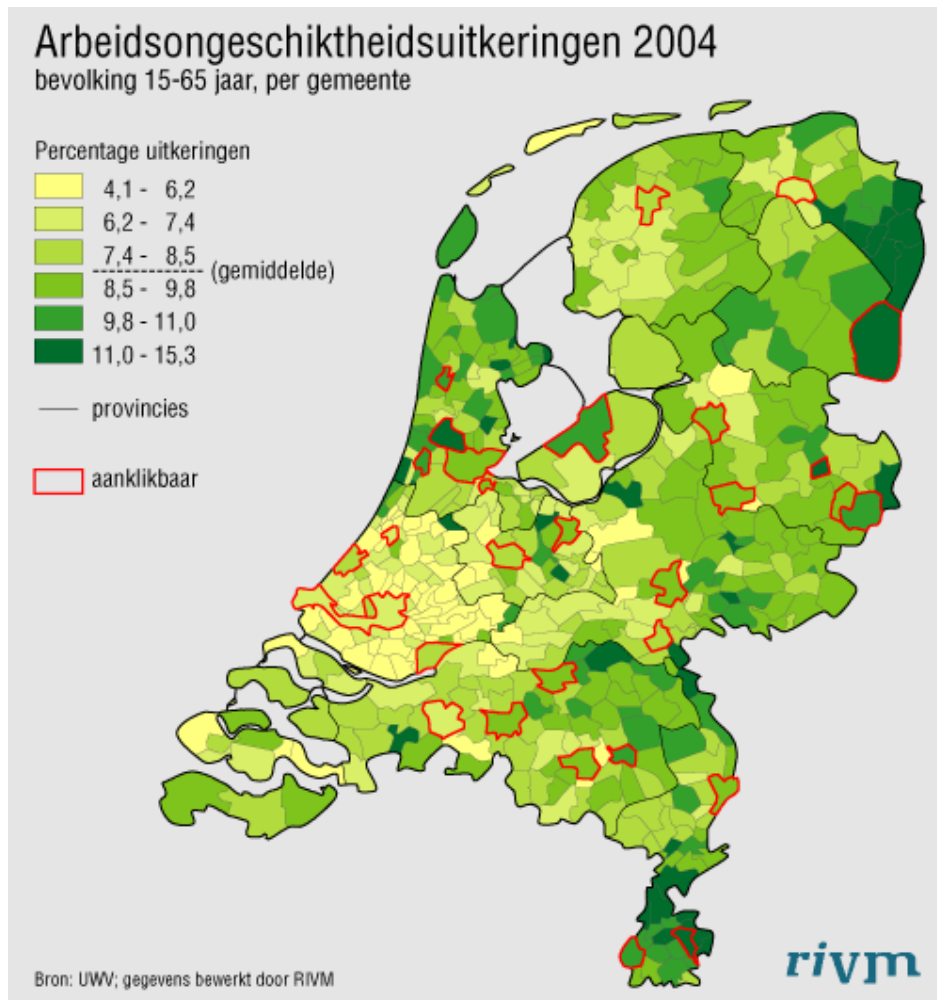
2.2.5.2 Re-integratietrajecten arbeidsongeschikten

Voor arbeidsongeschikten bestaan regelingen om hen te helpen weer aan het werk te komen. Deze regelingen zijn vastgelegd in de Wet op de (re)integratie arbeidsgehandicapten. Om arbeidsongeschikten te begeleiden en te ondersteunen bij het vinden van werk, sluit UWV contracten met daarvoor gespecialiseerde re-integratiebedrijven. Deze re-integratiebedrijven helpen arbeidsongeschikten verder op weg naar betaald

een internationale standaard voor een meting van de psychische gezondheid, bestaande uit 5 vragen.

Psychische klachten omvatten gevoelens van angst en depressie. Voor meer informatie over psychische klachten wordt verwezen naar het Nationaal Kompas Volksgezondheid (www.rivm.nl).

De informatie in deze figuur is afkomstig uit CBS enquêtes. Het CBS heeft gemeten hoeveel personen van 12 jaar en ouder in Nederland psychische klachten hebben. De kaart laat het percentage inwoners met de somscore 60 of minder op MHI-5 zien. Regionale verschillen worden niet verklaard door regionale variaties in leeftijd en geslacht, omdat voor deze factoren is gecorrigeerd.

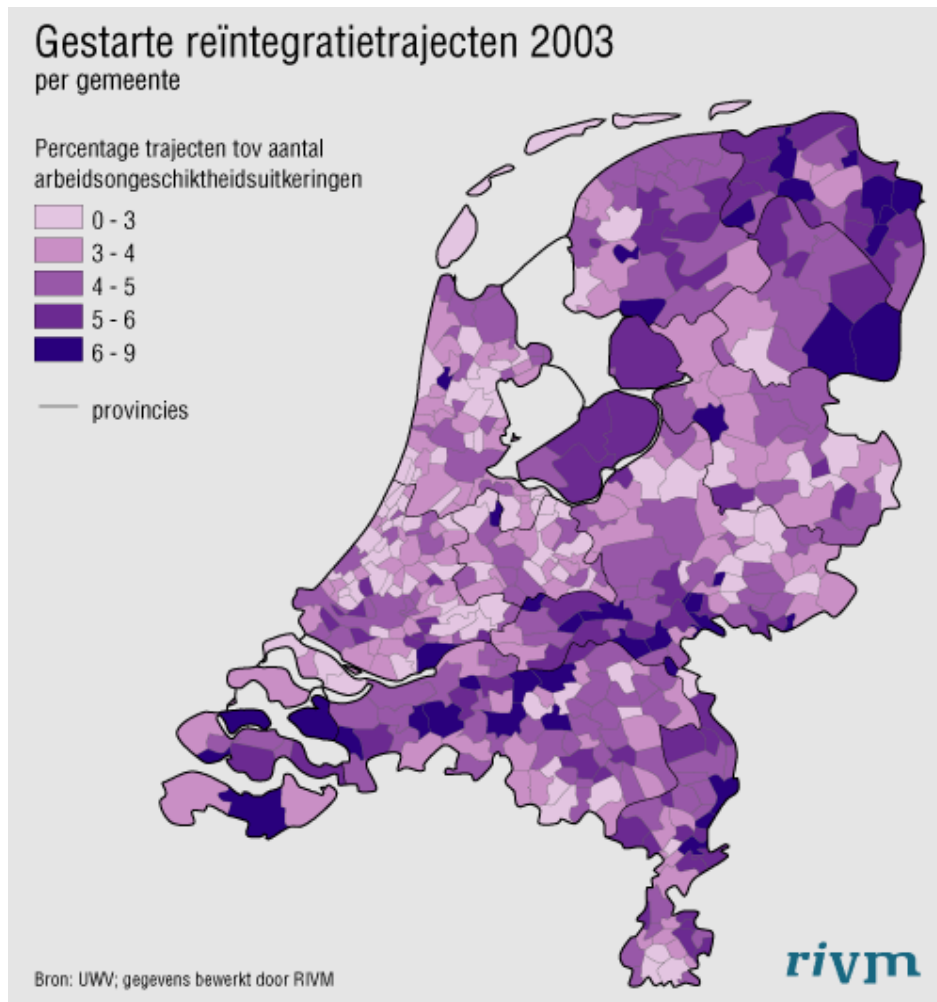

Figuur 2. Personen met arbeidsongeschiktheidsuitkering in 2004. Bron: Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)

werk. Zij doen dit bijvoorbeeld door deze personen te begeleiden door middel van gesprekken, een beroepskeuzetest, sollicitatietraining, scholing of (andere) cursussen aan te bieden.

In Figuur 3 zijn voor het jaar 2003 het percentage gestarte re-integratietrajecten voor arbeidsongeschikten per gemeente weergegeven. In 2003 zijn er in totaal 44.095 re-integratietrajecten gestart. Ten opzichte van het totaal aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen is dat gemiddeld 4,6%. In het noorden van Nederland ligt dit percentage voor veel gemeenten hoger dan het gemiddelde. Bijna alle gemeenten in het westen van Nederland, op Zeeland na, scoren lager dan het Nederlands gemiddelde.

Tabel 8 geeft een overzicht van het aantal re-integratietrajecten ten opzichte van het aantal uitkeringen voor de omgeving van Het Westland.

Figuur 3. Gestarte re-integratietrajecten in 2003 (% t.o.v. het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen).
Bron: Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)

Tabel 8. Gestarte re-integratietrajecten in enkele gemeenten in en rondom Het Westland in 2003. Bron:
Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)

Gemeente-naam	Monster	's Gravenzande	Naaldwijk	Wateringen	's-Gravenhage	Rijswijk	Delft	De Lier	Schipluiden	Maasland	Schiedam	Vlaardingen	Maassluis	Rotterdam	Pijnacker-Nootdorp	Totaal regio
Aantal uitkeringen	1.293	738	1.165	662	26.566	2.530	4.578	399	328	177	3803	3.579	1677	29476	1.451	76.145
Gestarte re-integratietrajecten																
Aantal	31	27	37	17	1.237	101	245	8	6	2	186	181	71	1.388	40	3577
%	2,4	3,7	3,2	2,6	4,7	4,0	5,4	2,0	1,8	1,1	4,9	5,1	4,2	4,7	2,8	4,7

Bron: Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)

Van het totaal aantal gestarte trajecten in 2003 zijn 6.545 trajecten uitgestroomd met plaatsing (14,8%). Plaatsing wil zeggen dat een dienstbetrekking is aanvaard op een reguliere arbeidsplaats voor onbepaalde tijd, dan wel voor bepaalde tijd met een looptijd van tenminste zes maanden.

2.2.5.3 Potentie in de zorglandbouw

Wanneer op een glastuinbouw mogelijkheden zijn om het werk aan te passen aan de klachten van een arbeidsongeschikte ontstaan wellicht mogelijkheden. Dit betreft echter maatwerk, zodat het aantal mogelijkheden voor deze doelgroep beperkt zullen zijn.

2.2.6 Jeugdzorg

2.2.6.1 Cijfers

In 2003 hebben zich 7.000 jeugdigen aangemeld bij de bureaus jeugdzorg in Nederland. Het aantal aanmeldingen in Haaglanden was het grootst; 15,6% van alle jongeren tot 18 jaar woont in de regio Haaglanden, gevolgd door 15,42% in de regio Midden. Rotterdam en Zuid-Holland-Zuid hebben met 5,9 resp. 4,8% de laagste percentages (provincie Zuid-Holland, 2004).

2.2.6.2 Instellingen regio Westland

Jongeren en kinderen met problemen uit de regio Westland e.o. worden door Bureau Jeugdzorg Haaglanden (www.jeugdzorghaaglanden.nl) in Delft doorverwezen naar Jeugdformaat te Den Haag. Vanuit 60 locaties in de regio Haaglanden biedt Jeugdformaat ambulante hulp, daghulp, pleegzorg en gezinsvervangende hulp aan meer dan 3.500 cliënten per jaar. Het gaat hier om kinderen en jongeren tussen 0 en 18 jaar. www.jeugdfomaat.nl

2.2.6.3 Potentie in de zorglandbouw

2.2.6.3.1 Interesse en mogelijkheden vanuit de doelgroep en hulpverlening

De jongeren die door problemen van verschillende aard met de jeugdzorg in contact zijn gekomen, vormen een doelgroep die nog nauwelijks aan bod is gekomen in de zorglandbouw (Kuijten, 2005). Voorbeelden van jongeren uit deze doelgroep zijn kinderen uit het speciaal onderwijs, jongeren met gedragsproblemen, vroegtijdige schoolverlaters, jongeren in een crisissituatie, kinderen die op een wachtlijst voor behandeling staan, kinderen in een instelling die een time-out nodig hebben. In 2004 heeft LTO Noord in opdracht van de provincie Zuid-Holland een studie naar de mogelijkheden van jeugdzorg en landbouw verricht. In deze paragraaf worden de belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek beschreven.

Doelgroepen binnen de jeugdzorg

De jeugdhulpverlening is onderverdeeld in:

- ambulante zorg (o.a. thuisbehandeling, gezinsondersteuning);
- dagbehandeling (o.a. diverse trainingen, medisch dagverblijf);
- residentiële zorg (o.a. crisisopvang);
- pleegzorg (opvang van jongeren die niet meer thuis kunnen wonen).

Het medisch kinderdagverblijf, dagpleegzorg, en daghulpeducatie (=dagbehandeling) vallen af als doelgroep af als het gaat om dagbesteding voor jongeren op zorgboerderijen (Kuijten, 2005).

Gewenst doel van jeugdzorg in de landbouw

Doel van landbouw en zorgcombinatie zou moeten zijn het krijgen van regelmaat en werkervaring kunnen opdoen, met als uiteindelijke doel dat de jongeren kunnen doorstromen naar een opleiding of betaalde baan.

Onbekendheid met zorglandbouw

In een studie van LTO Noord bleek de onbekendheid van Bureau Jeugdzorg met zorgbedrijven. Toch stonden de geïnterviewden open en positief tegenover een nieuwe zorgaanbieder. Wel belangrijk is dat zorgaanbod passend is en redelijk in de buurt is van de zorgvrager/cliënt. In de ogen van bureau Jeugdzorg zijn de meest kansrijke doelgroepen binnen de jeugdzorg:

- licht verstandelijk gehandicapten

- spijbelaars
- vroegtijdige schoolverlaters
- jongeren met gedragsproblemen, die geen leerplicht hebben (17-jarigen).

Als minder geschikt worden genoemd:

- jongeren met ernstige psychiatrische problemen
- jongeren met ernstige verslavingsproblematiek

Minimale motivatie bij jongeren en ouders wordt gezien als een vereiste om tot een succesvolle plaatsing te kunnen komen. Omdat veel van de jongeren uit deze doelgroep uit de stad komen, kan er mogelijk nogal wat weerstand ontstaan bij het werken op een agrarisch zorgbedrijf (Kuijten, 2005). De jeugdzorg-aanbieders in het noorden en midden van de provincie Zuid-Holland gaven in het onderzoek van LTO aan wel mogelijkheden te zien in daghulpprogramma's op zorgboerderijen. Een van de instanties gaf aan dat als er meer bekendheid zou komen over dit type zorgproduct en meer praktijkervaringen, dat er dan mogelijk wel meer aanvragen vanuit (de directe omgeving van) de jongeren komen. Over het algemeen willen met name kinderen best met groen en dieren bezig zijn.

Enkele aandachtspunten bij het plaatsen van jongeren op zorgboerderijen zijn het vervoer en de kwaliteit van de zorg. Zorgboerderijen moeten bij voorkeur in de buurt zijn vanwege de vervoerskosten en de reistijd. Voor grotere groepen kan wellicht collectief vervoer geregeld worden. De kwaliteit, de begeleiding en de hoogte van de vergoeding verdienen ook aandacht.

De hoogte van de zorgvraag is door de geïnterviewde instellingen moeilijk in te schatten. Een voorzichtige schatting komt uit op een totaal van ongeveer 25 jongeren binnen Zuid-Holland (excl. de groep licht verstandelijk gehandicapten). Men geeft aan dat nieuw aanbod ook veelal vraag creëert, en dat dit aantal dus hoger kan uitvallen.

2.2.6.3.2 *Ervaringen bij zorgboerderijen*

In het onderzoek van LTO Noord (Kuijten, 2005) zijn ook een aantal zorgboeren ondervraagd naar hun ervaringen met het opvangen van jongeren en hun verdere interesse voor de toekomst.

De ervaringen van zorgboerderijen variëren aanzienlijk. Er zijn negatieve ervaringen, zoals slechte vergoedingen en slechte motivatie. Het merendeel van de ervaringen is echter wel positief.

Ca 70% van de ondervraagde zorgboeren staat positief tegen het opvangen van jongeren op hun bedrijf.

Aandachtspunten vanuit de kant van de zorgboerderijen zijn:

- de hoogte van de vergoeding; deze is in het verleden vaak te laag gebleken in verhouding tot de hoeveelheid beschikbare gestelde tijd, ruimte en personeel/begeleiding door het bedrijf;
- de jongere moet passen binnen de bestaande groep zorgvragers die op het bedrijf komt;
- werving van jongeren: is moeilijk, ook gemeente moet eraan willen meewerken;
- motivatie van de jongere;
- wet- en regelgeving: ruimtelijke ordening en vergunningen vormen soms een obstakel.

2.2.6.3.3 *Kansen en mogelijkheden*

Uit het onderzoek van LTO Noord zijn de volgende kansen en mogelijkheden genoemd (Kuijten, 2005):

- Er liggen kansen voor het plaatsen van jongeren op zorgboerderijen in Nederland; zowel de jeugdzorgsector als de zorgboerderijen hebben interesse in samenwerking tussen beide sectoren.
- Er zijn nog nauwelijks of geen ervaringen in Zuid-Holland met de combinatie landbouw en jeugdzorg
- Jeugdzorginstanties en -zorgaanbieders staan positief tegenover een nieuw zorgproduct dat onderscheidend en aanvullend is ten opzichte van het huidige zorgaanbod. Ruimte, rust, werken met dieren/groen kunnen een goede uitwerking hebben op deze jongeren. Jongeren kunnen werkervaring opdoen en een positiever zelfbeeld ontwikkelen. Door een zinvolle dagbesteding kan criminaliteit worden voorkomen alsook het verder afglijden van jongeren.
- Kansrijke doelgroepen zijn:
 - Licht verstandelijk gehandicapten
 - Jongeren met gedragsproblemen die niet meer leerplichtig zijn
 - Spijbelaars
 - Vroegtijdige schoolverlaters
 - Schoolgaande kinderen die een zinvolle dagbesteding nodig hebben
 - Kinderen die nadrukkelijk aangeven iets met dieren of groen te willen

Het gaat om de volgende zorgvormen:

- o Dagpleegzorg
- o Weekendpleegzorg
- o Naschoolse zorg

2.2.7 Ouderenzorg

2.2.7.1 Cijfers

In tabel 8 is een overzicht gegeven van het aantal 65-plussers in de regio Westland e.o. en van het aantal personen dat gebruik maakt van een verpleeghuis, verzorgingshuis of een dagbehandelingvorm.

Tabel 8. Overzicht van het aantal ouderen en ouderenzorg in een aantal AWBZ regio's in de nabijheid van Het Westland, inclusief de beschikbare capaciteit bij verpleeg- en verzorgingstehuizen in 2004 en dagbehandelingplaatsen

Naam AWBZ-regio	Delft Westland Oostland	Haaglanden	Rotterdam	Nieuwe Waterweg- Noord	Totaal regio
Aantal inwoners	291.709	730.306	693.323	182.524	1.897.862
Aantal 65-plussers	35.864	106.752	99.875	28.949	271.440
Aantal bedden verpleeghuizen	563	3.97	3.401	868	5.229
Aantal dagbehandelingplaatsen verpleeghuizen	52	278	359	60	749
Aantal bedden verzorgingshuizen	958	6.008	5.103	1.250	

bron: Nationale atlas volksgezondheid (www.rivm.nl)

2.2.7.2 Instellingen regio Westland

De woonzorglocaties voor ouderen in en rondom het Westland vallen onder de Stichting Pieter van Foreest. Deze stichting streeft er naar volledig te zijn in verzorging en verpleging. Er zijn zo'n 20 woonzorg locaties, verspreid over Delft, Westland en Oostland. Het gaat hier om zelfstandige wooneenheden, woonzorgcentra en een verpleeghuis. Een aantal woonzorgcentra heeft ook verpleeghuisafdelingen.

Er wordt door Pieter van Foreest belevingsgerichte zorg op het gebied van wonen, zorg en welzijn aangeboden aan mensen die klachten hebben op zowel lichamelijk als geestelijk terrein. Het streven is dat de ouderen zo veel en zo lang mogelijk kunnen blijven functioneren zoals zij dat gewend zijn.

www.pietervanforeest.nl

2.2.7.3 Potentie in de zorglandbouw

Om een antwoord te krijgen op de vraag of er aan deze mensen een plek kan worden geboden, is gekeken welk type activiteiten er bij bestaande zorgboerderijen worden aangeboden aan ouderen. Enkele voorbeelden (www.zorgboeren.nl):

- Een normaal dagprogramma: koffiedrinken, dieren verzorgen, gezamenlijk de maaltijd bereiden, buitenerf onderhouden en de moestuin verzorgen.
- Een dagactiviteit, waarbij de ouderen naar vermogen en zin wat kunnen meewerken op het bedrijf. Doel is het bieden van wat levensvreugde aan deze ouderen, door de rust en sfeer op het bedrijf, de wisseling van de seizoenen en de dieren.

Gelet op dit type activiteiten is de verwachting dat er op een glastuinbouwbedrijf slechts beperkte mogelijkheden voor deze doelgroep zijn. Rust is een vereiste voor deze doelgroep. Gedacht kan worden aan een dagbestedingvorm. Ouderen kunnen bijvoorbeeld het bedrijf bezoeken in het kader van belevingsgerichte activiteiten, het meelopen met de ondernemer en koffiedrinken. Ook zijn er mogelijkheden voor bijvoorbeeld het bereiden en eten van een gezamenlijke maaltijd. Veelal zullen de ouderen slechts een dagdeel van de week het bedrijf bezoeken.

2.2.8 (Ex-)gedetineerden

2.2.8.1 Cijfers

Van deze doelgroep voor de zorglandbouw zijn gedurende het onderzoek geen data gevonden die de groep beschrijven in termen van grootte doelgroep en mogelijkheden voor zorglandbouw.

2.2.8.2 Potentie in de zorglandbouw

Plaatsen voor deze doelgroep zullen bedoeld moeten zijn voor het opdoen van werkervaring en arbeidsritme. Bij voldoende motivatie van de betreffende persoon zijn er terdege mogelijkheden om deze ervaring op te doen in de glastuinbouw. Nog onbekend is in dit onderzoek gebleven hoe de interesse van deze doelgroep is ten aanzien van een plek op een agrarisch bedrijf.

Wel zijn er initiatieven in de hoveniersbranche met ex-gedetineerden.

2.2.9 Ex-verslaafden

2.2.9.1 Cijfers

Van deze doelgroep voor de zorglandbouw zijn gedurende het onderzoek geen data gevonden die de groep beschrijven in termen van grootte doelgroep en mogelijkheden voor zorglandbouw.

2.2.9.2 Instellingen regio Westland

In de regio Westland is Parnassia Triple-Ex (Den Haag) een grote instelling die zich richt op volwassen patiënten met verslavingsproblematiek en die veelvuldig met justitie in contact komen of zijn gekomen. Er is sprake bij deze patiënten van ontwrichting op verschillende leefgebieden, waarbij dagbehandeling niet voldoende is om de verslaving te verhelpen.

Parnassia biedt een klinische behandeling van maximaal 12 maanden gericht op maatschappelijk herstel en abstinentie. Het programma-aanbod is onderverdeeld in fasen, die ieder hun specifieke doelen hebben. De behandeling is met name groepsgericht. www.parnassia.nl

2.2.9.3 Potentie in de zorglandbouw

Deze doelgroep is een lastige groep om in de zorglandbouw een plaats te bieden. De groep zelf heeft het meeste belang aan het opdoen van werkervaring en ritme (arbeidstoeliding). Dit type cliënten heeft over het algemeen een positieve bijdrage aan de productie. In de praktijk blijken echter veel van hen te snel af te haken helaas wegens onvoldoende motivatie. Hierdoor kan niet volledig gerekend worden op hun aanwezigheid op de betreffende werk/zorgplek. Een glastuinbouwbedrijf heeft echter juist wel behoefte hebben aan deze zekerheid omdat het voor die dag noodzakelijk werk af moet komen. Bovendien betekent het niet komen opdagen van de cliënt voor het zorgbedrijf dat de zorgvergoeding niet wordt uitbetaald.

3 Arbeidsmogelijkheden

3.1 Algemeen

Afhankelijk van de doelgroep, is het in meer of mindere mate mogelijk om werkzaamheden op een zorgbedrijf te verrichten. Volgens Hassink en Trip (2006) zijn de volgende werkzaamheden geschikt voor cliënten op zorgboerderijen:

- het controleren en verwijderen van producten met duidelijke gebreken
- Inpakken, stapelen, schoonmaken ruimtes,
- niet-commerciële activiteiten
- verzorgen van dieren/kleinvee, handmatige werkzaamheden (o.a. oogsten, zaaien, schoffelen, wieden, klaarmaken van bestellingen).

Het expertise centrum voor ondernemen in de zorg 'Buitenkans' geeft aan dat over het algemeen die werkzaamheden geschikt die voldoen aan (www.vofbuitenkans.nl):

- praktisch
- overzichtelijk
- in stappen te verdelen
- geen tijdsdruk.

3.2 Glastuinbouw

Op basis van de in de vorige paragraaf genoemde criteria, is slechts een deel van de werkzaamheden die op een glastuinbouwbedrijf plaatsvinden geschikt voor een zorgcliënt.

Om enig beeld van de mogelijkheden in de glastuinbouwsector te kunnen vormen, zijn voor het voorbeeldgewas paprika de verschillende werkzaamheden gekarakteriseerd. De belangrijkste reden om voor dit gewas te kiezen is de diversiteit van werkzaamheden in deze teelt. De karakterisering betreft een teelt in een kas met hightech karakter. In Bijlage 1 zijn de voorkomende werkzaamheden beschreven in termen van kennis, vaardigheden, verantwoording, fysieke belasting, sociale belasting, eentonigheid. Bij de oprichting van een zorgkas kan een dergelijke karakterisering van werkzaamheden gebruikt worden om de mogelijkheden voor inzet van een cliënt te bepalen. De geschiktheid van werkzaamheden zal sterk verschillen per type cliënt.

3.3 Afbakening / beperking van verschillende groepen

Op basis van de beschreven werkzaamheden op een specifiek bedrijf of in een specifieke teelt kan een verdere keuze worden gemaakt voor een beperkt aantal interessante doelgroepen voor de betreffende zorgkwekerij i.o.. Het gaat hier om een stuk maatwerk; niet voor elk bedrijf is elke doelgroep even geschikt. In dit rapport kan daarom geen eenduidig antwoord gegeven op de vraag welke doelgroep(en) geschikt zijn voor een zorgkas. In tabel 9 is wel geprobeerd om enige indicatie van de mogelijkheden en beperkingen per doelgroep te geven.

Behalve aan inzet van deze doelgroepen op een commercieel productiebedrijf, kan ook gedacht worden aan een vorm van deelname op een glastuinbouwbedrijf waar de productie niet of minder centraal staat (dit is een bedrijf van het type Zorg Focus Bedrijf (zie paragraaf 2.1.3). Een dergelijke zorgplek biedt wel mogelijkheden voor de minder geschikte doelgroepen. Een voorbeeld hiervan kan een bedrijf zijn waar ouderen komen. Hun dagbesteding kan er als volgt uitzien. 's Morgens wordt begonnen met wat lichte gewas- en oogstwerkzaamheden. Het geogste product wordt gebruikt om aan het eind van de ochtend

Tabel 9. Globaal overzicht van de mogelijkheden en beperkingen bij de inzet van verschillende doelgroepen bij dagelijkse werkzaamheden op een zorgglastuinbouwbedrijf.

Zorgdoelgroep	Mogelijkheden voor inzet	Beperking
Mensen met een verstandelijke beperking	Beperkt	alleen voor eenvoudige werkzaamheden
Mensen met een psychische hulpvraag	Beperkt	Afhankelijk van klachten cliënt
Mensen met een lichamelijke beperking	Alleen voor sorteer- en administratieve werkzaamheden	Niet/zeer beperkt voor werkzaamheden in kas tussen de planten
(Ex-)gedetineerden	Ja	Weinig betrouwbaar qua aanwezigheid / presentie
(Ex-)verslaafden	Ja	Weinig betrouwbaar qua aanwezigheid / presentie
Jeugdzorg	Ja	Veiligheidsregels jeugdigen
Speciaal onderwijs	Beperkt	Veiligheidsregels jeugdigen
Dementerende ouderen	Nee	
Ouderen	Nee	
Langdurig werklozen	Ja	Weinig betrouwbaar qua aanwezigheid / presentie
Autisme	Beperkt	alleen voor eenvoudige werkzaamheden
Mensen met niet aangeboren hersenletsel	beperkt	alleen voor eenvoudige werkzaamheden
Mensen met burn-out	Ja	Afhankelijk van aard van klachten kan tijdsdruk een beperking zijn
Kinderopvang	Nee	

gezamenlijk een maaltijd te bereiden. De zorgkas hoeft in dit geval niet groot te zijn; de opbrengst uit de kas hoeft slechts voldoende groot te zijn voor het “eigen gebruik” van de ouderen (de gezamenlijke maaltijden). Diversiteit van gewassen is in dit voorbeeld wel wenselijk. Eventueel kan een dergelijke activiteit of zorgdoelgroep gecombineerd worden met bijvoorbeeld winkelverkoop op het bedrijf, waarbij een deel van de productie wordt verkocht.

3.4 Mogelijkheden voor jaarrond zorgvoorziening

Om jaarrond werkzaamheden voor cliënten te hebben, kunnen extra werkzaamheden worden toegevoegd aan een bedrijf. Dit is te bereiken door bijvoorbeeld (een deel van) de kas te benutten voor sla of komkommerteelt in de periode half december tot half maart, wanneer de arbeidsbehoefte beperkt is. Ook ontstaan mogelijkheden door bijvoorbeeld overwintering van kuitplanten van particulieren op het bedrijf, verkoop van kerstbomen in december of tomatenhaken voorzien van draad, de eigen opkweek van planten, etc.

4 Praktijkervaringen

In andere sectoren is, zoals al eerder beschreven, al enkele jaren ervaring met zorglandbouw. Er is een vragenlijst opgesteld en deze is gebruikt in een telefonisch gesprek met een tweetal zorgboeren en met een manager van Haegheflor (een sociale werkplaats met een eigen kwekerij). Gedurende het project bleek er in Nederland al een zorgtuinderij actief te zijn. Ook deze ondernemer is geïnterviewd. In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de vier interviews besproken.

Per onderwerp (paragraaf) wordt eerst de gestelde vraag weergegeven, gevolgd door een samenvatting van de gegeven antwoorden.

4.1 Mogelijkheden glastuinbouw

Vraag: Welke mogelijkheden ziet u, vanuit uw ervaring, om zorg te integreren in de bedrijfsvoering van een glastuinbouwbedrijf? Denk u aan productie gerelateerd werk of juist niet-productie gerelateerde werkzaamheden?

Afhankelijk van de doelgroep ziet men mogelijkheden. Productie-gerelateerd werk is mogelijk, maar het is wel belangrijk dat er voldoende afwisseling is. De werkdruk mag niet te hoog zijn. Plezier in het werk is essentieel. Werkzaamheden worden makkelijker uitvoerbaar door te werken in een productielijn, bijvoorbeeld oppotten, stekken, hoezen. Sorteren is vaak moeilijker bij verschillende doelgroepen; hierbij wordt immers enige kennis en inzicht van de persoon in kwestie verwacht, iets dat niet bij iedere type cliënt aanwezig is. Werkdruk en prestatie behalen moet vermeden worden. Een opmerking vanuit Haegheflor was dat gehandicapten wat vaker ziek zijn, eerder moe zijn. Hier moet dus rekening worden gehouden bij de (arbeids)planning.

De geïnterviewden geven aan dat er vaak meer werk is te doen dan te op het eerste gezicht zou denken. Verder mag niet vergeten worden dat het uitgangspunt zorg is en niet productiviteit. Bij sommige doelgroepen en bedrijfs/gezinsituaties kan de dagbesteding van de cliënten gerelateerd worden aan gezinsactiviteiten (bijvoorbeeld mee gaan met boodschappen doen, de kinderen uit school helpen halen, etc.).

4.2 Bedrijfscultuur

Vraag: Hoe is zorglandbouw in te passen in de bedrijfscultuur van een glastuinbouwbedrijf?

Dit is vooral persoonsafhankelijk. Het staat of valt met de instelling en houding van de ondernemer, zijn partner of de begeleider. De medewerkers zullen moeten accepteren dat er naast het reguliere personeel ook minder productieve mensen rondlopen.

Er mag geen machocultuur heersen; de bedrijfscultuur moet zorgzaam zijn, mensen (het hele personeelsteam) moeten begrip en respect voor elkaar hebben. Als deze cultuur(somslag) niet mogelijk is, dan kun je er beter niet aan beginnen.

Ook is het erg handig als één van de ondernemers / begeleiders ervaring heeft met zorgverlening.

Door het automatiseringsniveau van de glastuinbouwsector is het werk fysiek niet zwaar meer is en is zorg dus makkelijker in te passen. Uitleg van machines kan worden vergemakkelijkt door te werken met pictogrammen en kleuren.

4.3 Doelgroepen

Vraag: Voor welke doelgroepen is de glastuinbouw het meest geschikt? Voor welke doelgroepen is de glastuinbouw juist niet geschikt volgens u?

Door de ondervraagden worden verschillende mogelijkheden gezien. De werkzaamheden worden geschikt geacht voor mensen met behoefte aan geestelijke rust en ritme. Het gaat hierbij vooral om de groep cliënten met psychische problemen. Psychiatrische patiënten hebben vaak moeite met de werkdruk, terwijl verstandelijk gehandicapten daar minder last van hebben.

Van geval tot geval zal moeten worden bekeken of een cliënt past bij het bedrijf.

Haegheflor ziet mogelijkheden voor mensen met een bepaalde fysieke of sociale handicap. Veel doelgroepen hebben begeleiding nodig, maar dit is bij veel glastuinbouwbedrijven juist moeilijk in te passen. De instelling stimuleert het echter wel dat haar cliënten aan de slag gaan bij een tuinbouwbedrijf. Dit is namelijk een goede mogelijkheid om werkervaring te kunnen opdoen in een leerwerk-ervaringsplek.

Van belang is dat de cliënten fysiek werk kunnen doen. Dat lukt niet bij ouderen en kinderen/jeugd.

Van ouderen wordt gezegd dat zij het snel te warm in een kas zullen hebben. Deze doelgroep wordt daarom als niet-geschikt genoemd.

Kinderen zijn ook niet geschikt in de kas, omdat er op een glastuinbouwbedrijf nauwelijks mogelijkheden zijn om dingen spelenderwijs te doen. Een leertraject met jongeren (bv. justitie of reclassering) kan juist weer wel.

Samenvattend vanuit ervaringsdeskundigen: per individu en per zorgbedrijf moet worden gekeken naar de mogelijkheden.

Geschikte doelgroepen zijn:

- Mensen met behoefte aan geestelijke rust en aan ritme: cliënten met psychische problemen
- Verstandelijk gehandicapten
- Fysiek gehandicapten
- Sociaal gehandicapten
- Jongeren

Niet geschikte doelgroepen:

- psychiatrische problemen
- kinderen
- ouderen

4.4 Organisatie zorg

Vraag: Hoe moet volgens u de zorg georganiseerd worden?

Bij de zorgtuinder hebben de patiënten een eigen PersoonsGebondenBudget. De ondernemers zijn tevreden met de manier waarop ze geld ontvangen via de AWBZ. Ze hebben ervoor gekozen om alles in eigen beheer te hebben, zodat ze alles in eigen hand kunnen houden en niet afhankelijk van een zorginstelling zijn.

Eén van de zorgboeren noemt het noodzakelijk dat er een aparte begeleider op het bedrijf is. Het is daarbij niet relevant of deze begeleider via de zorgstelling of door het eigen bedrijf is aangesteld. Per begeleider zijn een beperkt aantal zorgvragers mogelijk: 2 tot 4. De andere zorgboer onderschrijft dit. Hij noemt verder dat het belangrijk is dat de cliënten wezenlijk contact hebben met een vertrouwenspersoon of mentor. Deze begeleider moet een persoonlijke relatie opbouwen en regelmatig op de werkvloer gesprekken voeren. De ervaring van deze zorgboer is dat begeleiding van buitenaf (van een instelling) vaak tegenvalt.

De ondernemer moet nauw betrokken zijn bij de zorgtak en er ook lol in hebben. Ook als de partner van de

ondernemer de zorg op zich neemt, moet de ondernemer dit onderschrijven en er lol in hebben. De bedrijfsactiviteiten lopen namelijk erg in elkaar over. Contacten met collega zorgboeren worden als erg belangrijk ervaren door de zorgboeren.

4.5 Aanpassingen

Vraag: Zijn er aanpassingen mogelijk om het werk op een glastuinbouwbedrijf meer geschikt te maken voor zorglandbouw?

Er zijn aanpassingen nodig op het vlak van begeleiding. Cliënten hebben namelijk meer aandacht nodig dan gemiddeld. Dit brengt met zich mee dat de ondernemer dus gericht moet zijn op mensen. Verder moet er zo min mogelijk worden aangepast, zodat de cliënten het gevoel hebben gewoon mee te draaien in het bedrijf.

Betrokkenheid bij het bedrijf is voor cliënten erg belangrijk. Dit is op grootschalige bedrijven minder makkelijk te realiseren, maar niet onmogelijk. Gedacht kan worden aan het verantwoordelijk maken van de cliënt voor een (klein) onderdeel van het bedrijf(sproces).

De mate waarin aanpassingen, in het bijzonder extra voorzieningen, moeten worden gedaan heeft vooral te maken met de handicap van de cliënt en moet dus per individu worden bekeken.

4.6 Mogelijke problemen

Vraag: Zie je problemen bij het ontwikkelen van zorglandbouw in de glastuinbouw?

Zonder een goede financiële basis moet je er niet aan beginnen. Dit moet eerst met de zorginstelling geregeld zijn. Hoewel instellingen veelal enthousiast zijn, blijken ze bij de daadwerkelijke uitvoering van het idee van een zorgbedrijf vaak af te haken. Dan moet er namelijk met geld geschoven worden.

Ook Haegheflor ziet de financiering als een lastig onderdeel, maar dan van de andere kant. Deze instelling heeft namelijk de ervaring opgedaan dat hun cliënten tijdens de schoolvakantie door de glastuinbouwondernemer zelf werden vervangen door goedkopere scholieren, waardoor de cliënten zonder dagbesteding/werk zaten.

Een ander belangrijk punt dat niet moet worden vergeten is de begeleiding, aldus een van de zorgboeren.

4.7 Aandachtspunten

Vraag: Wat moet je in ieder geval wel doen?

Volgens de zorgtuinder is het enorm belangrijk dat je zin moet hebben om om te gaan met mensen met een handicap. Geduld is nodig. Je kunt langzaam groeien in je vaardigheden. De zorgboeren onderschrijven dit. De problematiek van de cliënt moet serieus genomen worden. Je moet je er bewust van zijn dat deze problematiek vaak heel complex is en dat iedere cliënt uniek is. Er is veel inlevingsvermogen nodig. Begeleiding van cliënten kost veel tijd.

Het is belangrijk om een goede inventarisatie van de werkzaamheden te doen die cliënten niet, maar vooral die ze wel kunnen uitvoeren. Denk hierbij niet alleen aan productiegeoriënteerd werk.

Vraag: Wat moet je in ieder geval niet doen?

Wat je in ieder geval niet moet doen is een zorgkas starten uit financiële motieven. Cliënten kun je niet beschouwen als goedkope arbeidskrachten. Je moet ze begeleiden en een goede dagbesteding geven.

5 Financieel-economische aspecten zorgkwekerij

5.1 Kosten

Onderstaand overzicht is gemaakt met gegevens van Hassink en Trip (2000).

5.1.1 Algemene kosten

De kosten zijn sterk afhankelijk van de specifieke situatie van het bedrijf. Over het algemeen geldt dat de kosten toenemen met het aantal deelnemers. Daarnaast zijn er kosten verbonden aan investeren voor eventuele sanitaire voorzieningen, de kantine of voor het opstarten van nieuwe activiteiten.

Wanneer een externe begeleider is ingeschakeld door het bedrijf voor de begeleiding van de deelnemers en deze kosten niet vanuit een gesubsidieerde arbeidsplaats worden bekostigd, dan komen deze kosten ook voor rekening van de zorgboerderij.

De geschatte arbeidskosten voor de ondernemer(s) voor begeleiding en administratie/overleg varieerden bij de bedrijven in het onderzoek van Hassink en Trip (2000) van € 5.000 tot € 45.500 per jaar (bij een waarde van 14 €/uur).

Naarmate er een groter aantal deelnemers op het bedrijf zijn, kan het wenselijk zijn dat er wordt geïnvesteerd in sanitaire voorzieningen, een kantine of in benodigdheden voor de opstart van nieuwe activiteiten.

5.1.2 Opstartfase

Wanneer met een zorgtak wordt gestart, kan er voor de ondernemer veel veranderen in de tijdsbesteding.

De totale werktijd (totaal van productie en zorg) neemt toe en de taken veranderen.

Gedacht moet worden aan het maken van plannen. Maar er gaat ook veel tijd zitten in het lobbyen bij instellingen om voldoende gefinancierde deelnemers te krijgen. Uitzondering hierop is wanneer de ondernemer gevraagd wordt op de zorgactiviteit op zijn bedrijf op te starten of wanneer het bedrijf al goede contacten had met een geïnteresseerde instelling. Uit het rapport van Hassink en Trip (2000) blijkt dat de zorgboeren voor het overleg met instellingen en andere instanties (denk aan provincies en gemeenten voor de aanvraag van een bouwvergunning, ontheffing van het bestemmingsplan en aanvraag van subsidies) in een periode van een half jaar tot soms zelfs twee jaar tijd een dag per week kwijt zijn geweest aan dergelijk overleg om aan gefinancierde deelnemers te komen en aan de benodigde en gewenste subsidies. De benodigde tijd voor het opstarten van een zorgtak hangt volgens het betreffende onderzoek samen met:

- het aantal instanties waarmee contact gezocht en onderhandeld moet worden. Over het algemeen neemt het aantal instanties toe met het aantal deelnemers.
- wanneer het initiatief van buiten komt, kan er snel gestart worden. Denk aan projecten om langdurig werklozen en ex-verslaafden op boerderijen te laten werken.
- het bestaan van contacten met een geïnteresseerde instelling. Bekendheid bij strategische medewerkers binnen een instelling kan veel tijd in de opstartfase besparen.

5.1.3 Exploitatiefase

Overleg, administratie

De zorgboeren in het onderzoek van Hassink en Trip (2000) besteden tussen 2 en 20 uur per week aan overleg, administratie en excursies. Deze tijd neemt toe met het aantal deelnemers en het aantal betrokken instanties.

Begeleiding

Voor de begeleiding verschilt de tijd die een agrarisch zorgondernemer hieraan besteedt. De tien

zorgboeren in hetzelfde onderzoek waren 2 uur per dag kwijt (drie bedrijven), 5-7 uur (3 bedrijven) of 8-12 uur (4 bedrijven). Bij deze laatste bedrijven moet worden opgemerkt dat hier vaak 2 personen waren ingeschakeld bij de begeleiding.

Nieuw opgestarte activiteiten

De opstart van extra activiteiten vraagt vanzelfsprekend tijd van de ondernemer. Daarnaast mag niet uit het oog mag worden verloren dat deze werkzaamheden ook moeten gebeuren als de deelnemers niet aanwezig zijn.

In het onderzoek waren twee bedrijven die extra activiteiten hadden opgestart. Het gezinslid dat de begeleiding van de deelnemers hierbij verzorgde, was ook tijd kwijt op de andere dagen.

5.2 Baten

Onderstaand overzicht is gemaakt met gegevens van Hassink en Trip (2000).

5.2.1 Bijdrage deelnemers

De bijdrage van de deelnemers aan de landbouwproductie is moeilijk te schatten. Er is een grote variatie in vaardigheden tussen deelnemers. De bijdrage van de deelnemers aan de landbouwproductie hangt samen met:

- het niveau en de vaardigheden van de deelnemers;
- het aantal deelnemers en het aantal uren dat er gewerkt wordt;
- het soort activiteiten dat de deelnemers uitvoeren: de nadruk op commerciële productiegerichte activiteiten of minder commerciële activiteiten;
- de mate waarin vaardigheden worden getraind;
- de mate waarin de werkzaamheden van deelnemers worden gevarieerd.

Over het algemeen is de bijdrage aan de productie het hoogst bij deelnemers die beschikken over vaardigheden die voor het werk noodzakelijk zijn, als werkhouding en tempo getraind worden, als deelnemers een bepaalde activiteit gedurende een langere periode uitvoeren. Het willen verhogen van de productieprestatie van de deelnemers kan strijdig zijn met de zorgdoelstellingen. Volgens de zorgboeren is het prestatieniveau van deelnemers gemiddeld 0-50% van een volwaardige arbeidskracht. Voor de meeste deelnemers ligt het beneden 20%. Deelnemers van de doelgroepen langdurig werklozen en ex-verslaafden, die wat langer op het bedrijf blijven, halen over het algemeen een hoger prestatieniveau dan deelnemers van de andere groepen.

5.2.2 Opbrengsten

Onkostenvergoeding ondernemer

Wanneer er een externe begeleider op het bedrijf actief is, is de vergoeding voor de ondernemer vaak nihil. Deze externe begeleidsters worden betaald door de instelling, waardoor nog slechts een beperkte bijdrage per deelnemer overblijft voor de zorgboer. De onkostenvergoedingen in het onderzoek van Hassink en Trip (2000) varieerden, afhankelijk van de doelgroep en de aanwezigheid van externe begeleiding, van 0 tot 45 €/dag.

Bijdrage van de deelnemers aan de productie

Deze bijdrage is moeilijk in geld uit te drukken. De bijdrage is afhankelijk van de geleverde arbeidsprestatie en er blijkt hiervoor een grote variatie tussen de deelnemers te bestaan. Een inschatting op basis van het onderzoek:

Aannames:

- gemiddelde arbeidstijd van de deelnemers: 5 uur per dag
- inschatting van de relatieve arbeidsprestatie op basis van het onderzoek: 15-25%

- aandeel van totale arbeidstijd voor productie-activiteiten: 0% (1x), 20-80% (5x) en 90% (4x)

Vermenigvuldiging van het aantal deelnemers met de relatieve arbeidsprestatie en de relatieve productiegerichtheid leverde een inschatting van het aantal uren gemiddelde arbeidskracht. Ervan uitgaande dat een gewerkt uur een waarde van ca € 14 heeft, leverde dit een geschatte bijdrage van de deelnemers op van € 0 tot meer dan € 13.600 per jaar.

5.3 Financieel resultaat: het saldo

Er is een grote variatie in kosten, opbrengsten, arbeidsinzet door de ondernemer en saldo van de zorgtak bij de bedrijven in het eerder genoemde onderzoek van Hassink en Trip (2000). Bij vijf van de tien bedrijven in het onderzoek was het saldo van de zorgtak positief. Dit wil zeggen dat de vergoeding voor de geleverde arbeid/inzet hoger lag dan 14 euro/uur. Bij twee van deze vijf bedrijven is het saldo relatief hoog omdat een deel van de begeleider een gesubsidieerde arbeidsplaats had, zodat de kosten voor externe begeleiding lager waren dan wanneer alle kosten voor rekening van de ondernemer zouden zijn geweest. Voor het ene bedrijf scheelde dit € 27.300 op jaarbasis, voor het andere bedrijf € 50.000.

Bij drie bedrijven was het saldo negatief, maar dit is te verklaren omdat op deze drie bedrijven investeringen waren gedaan voor een groter aantal deelnemers dan tijdens het onderzoek op het bedrijf aanwezig waren. Bij één bedrijf was het saldo negatief omdat er geen vergoeding voor de begeleiding werd betaald. Het voordeel van deze ondernemer was dat een familielid nu een inkomen kon verdienen als begeleidster op het bedrijf.

In de berekening van deze saldi is geen rekening gehouden met de opstartkosten voor nieuwe activiteiten. Ook moeten de saldi voorzichtig worden bekeken, omdat de betreffende ondernemers veelal nog in de opstartfase zaten en/of het moeilijk was om de bijdrage van de deelnemers en de bestede tijd van de ondernemers nauwkeurig in te schatten.

6 Workshop Zorgkwekerij Westland

6.1 Aanleiding

Begin maart 2006 is contact gelegd met Jan Barendse, bedrijfskundig adviseur en eigenaar van het bureau AgroBrains. Barendse heeft een onderzoek 'Haalbaarheidsonderzoek zorgkwekerij in Het Westland' uitgevoerd. De conclusie van dit onderzoek was dat een zorgkwekerij in het Westland niet levensvatbaar kan zijn binnen de gestelde voorwaarden. Er liggen wel kansen, met name omdat er veel interesse in het opstarten van een zorgkas is bij diverse partijen. De financiering van de lopende kosten, met name de kosten van begeleiding van de cliënten, is lastiger.

Vanuit de contacten die Barendse en de onderzoekers hadden met diverse stakeholders zorgkas ontstond op een gegeven moment het idee dat het zinvol was om een workshop te organiseren met als doel het leggen van contacten tussen verschillende stakeholders. Het concept zorgkas zou hierdoor bovendien beter op de kaart gezet kunnen worden.

6.2 Opzet workshop

Half september is de workshop 'Zorgkwekerij Westland' gehouden. Het thema van de bijeenkomst was het opstarten van een zorgkwekerij in het Westland, met als einddoel 'het realiseren van een zorgkwekerij'. Subdoelen waren: het profileren van de betrokken partijen en het opwekken en vergroten van interesse bij de deelnemers.

De bijeenkomst vond plaats op een locatie op de grens van het Westland en de gemeente Midden-Delfland. Op deze locatie staat een kleine kas, die de mogelijkheid heeft om te worden ingericht als zorgkas.

De doelgroep van de workshop bestond uit een aantal geïnteresseerde telers in het Westland maar ook uit andere delen van Nederland, uit een beperkt aantal zorgboeren (als deskundigen), zorginstellingen, gemeente Westland, zorgverzekeraars, etc.

6.3 Resultaten workshop

In Bijlage 2 is het verslag van de bijeenkomst terug te vinden. De aanwezigen zagen mogelijkheden voor het opstarten van een zorgkwekerij in de regio Westland. Doel van een zorgplaats op een kwekerij moet zijn het bieden van een leuke tijdsbesteding aan de cliënt/deelnemer.

Om niet altijd even duidelijke redenen is men wat afwachtend in het nemen van stappen die kunnen leiden tot een zorgkwekerij of de invulling van enkele zorg/dagbestedingsplaatsen. Het vermoeden bestaat dat financiële redenen en onzekerheden hier een rol spelen.

De bijeenkomst heeft niet meteen tot concrete vervolgacties geleid. Wel hebben enkele partijen elkaar hierdoor weten te vinden en is er overleg tussen hen gaan over mogelijke opstart van een zorgkas.

Eind december zijn plannen naar buiten gebracht dat in Kwintsheul een oude boerderij wordt opgeknapt ten behoeve van de dagbesteding voor dementerende ouderen. Volgens dit plan zullen ca. 8-10 dagbestedingsplaatsen per dagdeel beschikbaar zijn, welke worden geëxploiteerd door de Stichting Pieter van Foreest. De Werkgroep Zorgkwekerij is nauw betrokken bij dit initiatief. De werkgroep bestaat uit een extern aangetrokken adviseur, de gemeente Westland, een tweetal telers die plannen heeft om een of meerdere zorgkwekerij in het Westland te helpen oprichten, Maatzorg, Stichting Pieter van Foreest, Wonen Wateringen. De komende periode wordt dit plan verder uitgewerkt.

Bij dit initiatief kan niet worden gesproken van een zorgkwekerij zoals bedoeld in dit onderzoek. In het onderzoek was beoogd van een productiebedrijf een zorgkwekerij te maken. Bij dit initiatief gaat het om een zorglocatie met zeer beperkte tuinbouwactiviteiten.

De werkgroep Zorgkwekerij Westland heeft voor 2007 plannen om de behoeftes bij de verschillende zorginstellingen rondom het Westland in kaart te brengen. Ook zal bij de telers geïnventariseerd worden welke mogelijkheden zij voor hun bedrijf kunnen bieden.

In 2007 zal het onderzoek Sociale Kas worden voortgezet door aan te sluiten bij de verschillende praktijkinitiatieven en een oplossing te zoeken voor de verschillende knelpunten bij de opzet en realisatie van een zorgkwekerij.

7 Slotoverwegingen

7.1 Haalbaarheid

Eind 2006 is het binnen het onderzoek niet gelukt om een zorgkas te realiseren. Wel zijn in de sector enkele initiatieven in de sector gaande, die in 2007 gevolgd worden en zo mogelijk door het onderzoek ondersteund zullen worden.

Op grond van de gesprekken die zijn gevoerd met verschillende deelnemers en belanghebbenden lijkt het voor de glastuinbouw mogelijk om een zorgbedrijf op te starten. De kosten die gemoeid zijn met de opstart zullen veelal kunnen en moeten worden voldaan door sponsoring. De operationele kosten (o.a. begeleiding) zijn wel een punt van aandacht. Cliënten die in een zorgkas aan de slag willen of een vorm van dagbesteding willen vinden, hebben begeleiding nodig. Vanuit arbo-wetgeving is dit noodzakelijk, aangezien de bedrijven en hun techniek te complex zijn om cliënten vrij te laten rondlopen op het bedrijf. Alvorens een zorgkas op te starten is het belangrijk om dit financiële aspect goed te regelen. Dit aandachtspunt is ook nadrukkelijk genoemd in de gesprekken met de ervaringsdeskundigen (zie hoofdstuk 4).

7.2 Uitdagingen

Veruit de grootste bottleneck (transitiepunt) bij het realiseren van een zorgkas is de financiële onzekerheid. Dit knelpunt is op te splitsen in een aantal onderliggende factoren:

- Zorginstellingen kunnen geen afspraken maken over het aantal zorgvragers dat op het bedrijf zal worden geplaatst. Voor de zorgtuinders wordt het daardoor moeilijk om een bedrijfsplan te maken en investeringen te gaan doen;
- De ondernemer wil bij er bij de bedrijfsverbreding niet financieel op achteruit gaan; de verwachte baten (denk aan vergoeding per cliënt) moeten hoger zijn dan de verwachte kosten (extra aanpassingen of investeringen, benodigde begeleiding);
- Er is sprake van onzekerheid aan de batenkant, omdat de onkostenvergoeding alleen aan het zorgbedrijf wordt uitgekeerd voor de daadwerkelijk geleverde zorg. Als een cliënt dus niet komt opdagen, krijgt de ondernemer ook geen vergoeding (terwijl er wel kosten bestaan).

Het bereiken van het toekomstbeeld van een sociale kas, in het bijzonder een zorgkas, vraagt een systemsprong naar een andere bedrijfsvoering en organisatie van een glastuinbouwbedrijf.

Het belangrijkste knelpunt (transitiepunt) betreft het verenigen van het sociale aspect met economisch levensvatbaar zijn. Financiële zekerheid is nodig voor de glastuinbouwondernemer om rendabel te kunnen zijn en het bedrijf levensvatbaar te kunnen houden.

De tot dusver meest genoemde obstakels en knelpunten zijn hieronder ingedeeld in de categorieën Technisch, Sociaal-economisch, Cultureel en Institutioneel.

Technische knelpunten:

- <spelen vooralsnog geen rol>

Sociaal-economische knelpunten

- Opstartkosten kunnen veelal betaald worden vanuit startsubsidies, sponsoring, etc. Een belangrijk knelpunt is juist het verkrijgen van een voldoende hoge onkostenvergoeding voor de operationele kosten in de jaren daarna;
- Er moet een balans gevonden worden tussen zorgverlening op het bedrijf en het tijdig afronden van de reguliere werkzaamheden;
- Het is van belang voor de zorgcliënt dat er jaarrond voldoende en geschikt werk of dagbesteding is op het bedrijf. Zonodig moet (door teler en/of zorgbemiddelaar) worden gekeken naar een zinvolle dagbesteding elders voor de resterende periode(n) gedurende het jaar;
- Er moeten voldoende cliënten op het bedrijf zijn, zodat het inzetten van een gespecialiseerde medewerker voor begeleiding, financieel verantwoord is;
- Voor een zorginstelling is een zorgkas pas aantrekkelijk als jaarrond een groter aantal patiënten geplaatst kan worden. Dit heeft te maken met logistieke redenen (het is voor de zorginstelling efficiënter om een vol busje mensen naar één zorgbedrijf te brengen dan naar diverse adressen te moeten rijden) en organisatorische redenen (er hoeft niet voor een bepaald deel van het jaar een andere locatie te worden gezocht voor deze patiënten);
- Er is onvoldoende zekerheid bij de doelgroepen 're-integratie' en 'herintreders' dat deze cliënten daadwerkelijk komen opdagen. Hun aanwezigheid is nodig om de onkostenvergoeding als ondernemer uitbetaald te krijgen. Hij heeft immers gerekend op hun komst en daaraan zijn de nodige onkosten verbonden (o.a. reserveren van begeleidingsuren, aanpassingen op het bedrijf, etc.).

Culturele knelpunten

- De maatschappij, in het bijzonder de zorgverwijzers en de zorgdoelgroepen, zijn onvoldoende bekend met de mogelijkheden van een zorgkas. Deels heeft dit te maken met het nog niet/nauwelijks bestaan van een dergelijk zorgbedrijf.

Institutionele knelpunten

- Verondersteld wordt dat de medewerking vanuit de zorginstelling afhankelijk is van de eigen financiële positie van de instelling; bij financiële krapte zal de voorkeur gegeven worden aan het zelf begeleiden van de patiënt(en), omdat men dan zelf het volledige persoongebonden budget kan incasseren;
- Zorgverleners kunnen/willen geen garanties geven over het aantal cliënten dat bij een bedrijf kan worden geplaatst en over het daadwerkelijk komen opdagen van cliënten, hetgeen een grote onzekerheid vormt voor de ondernemers die een zorgkas zouden willen opstarten.

Voor deze knelpunten wordt gedacht aan de volgende doorbraken:

- Er moet een voldoende hoge onkostenvergoeding voor de ondernemers komen tijdens de lopende periode. Het vraagt inzicht in hoe hoog deze zou moeten zijn en hoe dit kan worden gerealiseerd;
- Meer zekerheid vanuit zorgverlening over het aantal cliënten dat op het bedrijf komt, bijvoorbeeld door
 - vaste afspraken,
 - contracten tussen telers en zorginstellingen,
 - samenwerking tussen zorginstellingen,
 - etc.

Zorginstellingen zouden het aantal cliënten moeten garanderen, vanuit hun eigen of evt. aanpalende instellingen. Deze onzekerheid is deels gerelateerd aan het type zorgcliënt (doelgroep), maar waarschijnlijk ook aan het eigenbelang van de zorginstelling (bij een onderbezetting op de eigen voorziening van de instelling zal de instelling ervoor kiezen om cliënten eerst op eigen locatie te werk te stellen en pas daarna elders te plaatsen);

- Er moet meer bekendheid worden gegeven aan de potentie en het bestaan van zorgbedrijven in het algemeen en zorgkassen in het bijzonder, zodat interesse bij zorgcliënten vergroot wordt en de

- garantie voor telers over het aantal daadwerkelijk bezette plaatsen verbeterd. Bestaande voorbeelden van zorgglastuinbouw en PR kan hier aan bijdragen. Het dilemma is dat het vraagt dat eerst het concept 'van de grond komt';
- Potentiële zorgondernemers moeten geïnspireerd worden om met zorglandbouw of zorgtuinbouw aan de slag te gaan. (excursies, studiegroepen, etc.,).

Literatuur

- Elings, Marjolein and Hassink, Jan, 2006. Farming for Health in the Netherlands. Farming for Health, 163-179. AANVULLEN
- Hassink, J. en G. Trip, 2000. Landbouw en Zorg Loont. Bedrijfseconomische analyse van verschillende bedrijfsopzetten voor zorgboerderijen. Wetenschapswinkel Wageningen, 2000. Rapport 160.
- Kuijten, A.M.P., 2005. Landbouw en jeugdzorg: een nieuwe combinatie in Zuid-Holland? Een verkenning naar de mogelijkheden voor het plaatsen van jongeren op zorgboerderijen. LTO Noord Projecten. Haarlem, januari 2005. 18 p.
- Lans, C.J.M. van der, J.K. Nienhuis en S.C. van Woerden, 2004. Het sociaal-cultureel biologisch glastuinbouwbedrijf. Beeldconcept van een 'sociale kas'. Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. Sector Glastuinbouw. Naaldwijk, december 2004. Intern rapport, PPO nr. 41414057. 30 p.
- Oomen, E., 2002. Zorg en landbouw, op weg naar verbindingslandbouw. InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster, Den Haag. Rapportnummer 02.3.028, Den Haag, 2 maart. ISBN: 90 – 5059 – 147 – 7. 30 p.
- Provincie Zuid-Holland, 2004. Staat van de Zuid-Hollandse Samenleving. Provincie Zuid-Holland, Den Haag, 2004. 80 p.
- Stichting Landelijk houderschap ZRS. ZRS Functiemodel en landelijke zorgproducten. Utrecht, 1994.

www.pgb.nl

www.dagbestedingdwo.nl

www.ipse.nl

www.jeugdfomaat.nl

www.jeugdzorghaaglanden.nl

www.landbouwzorg.nl

www.parnassia.nl

www.philadelphia.nl

www.pietervanforeest.nl

www.rivm.nl

www.sheerenloo.nl

www.vofbuitenkans.nl

www.waardewerken.nl

www.zorgboeren.nl

Bijlage 1: Overzicht kwalificatie werkzaamheden paprika teelt

In de onderstaande tabel is voor een paprika teelt een kwalificatie van de verschillende werkzaamheden gegeven. In het overzicht zijn de belangrijkste werkzaamheden gegroepeerd in 10 hoofdgroepen. Deze zijn vet gedrukt. Daaronder staat een uitsplitsing van de werkzaamheden. Voor deze werkzaamheden zijn zeven kolommen met gegevens opgenomen:

- 1 Een indicatie ureninzet per 1000 m² per jaar
- 2 De noodzakelijke kennis om de werkzaamheid uit te kunnen voeren
- 3 De noodzakelijke vaardigheden om de werkzaamheid uit te kunnen voeren
- 4 De verantwoordelijkheid van de werkzaamheden
- 5 De fysieke belasting
- 6 De sociale belasting
- 7 De eentonigheid van de werkzaamheden

Bij de hoofdgroepen is de klimatologische belasting aangegeven.

Werkzaamheden	uren / 1000 m2	Kennis	Vaardigheid	Verantwoording	Fysieke belasting *	Sociale belasting	eentonig
Starten nieuwe teelt totaal:	65				Relatieve hoge luchtvochtigheid Temperatuur schommelingen (21-23 graden)		
Herprofileren grond	4.0		Berijden en bedienen van machines	Zorgvuldige omgang met machines en gereedschap	Krachtsinspanning Werken met tijdsdruk + Trillingen/ schokken van machines/ gereedschap	individueel	ja
Loopfolie 6,40 neerleggen	1.5				Trekken duwen dragen en tillen	teamwerk en tijdsdruk	nee
Buisrail neerleggen	3.7		Nauwkeurig kunnen werken	In rechte lijn leggen van de steunen	KCRW Tillen en dragen	teamwerk en tijdsdruk	ja
Slangen neerleggen	0.7				Tillen en dragen	teamwerk en tijdsdruk	nee
Druppelaars op de mat zetten	3.4			Kapotte druppelaars repareren en vervangen	KCRW Werken met een gedraaid lichaam	in groep	ja
Druppelaars controleren	0.8		Beoordelen of de druppelaar het goed doet	Opheffen van verstopte druppelaars	KCRW Gebogen of gedraaid werken	in groep	ja
Drainage gaten maken	0.9			Goed doortrekken drainage gaten voor afwatering Zorgvuldige omgang mes	KCRW Recht tot gebogen werken met bovenlichaam	in groep	ja
Goten schoonmaken	1.7		werken met hogedruk spuit	hygiëne		individueel	nee
Inhoezen + gaten maken	12.1		Bedienen gatenboor Nauwkeurig kunnen meten		KCRW Bukken gedraaid bovenlichaam, stofbelasting	in groep en tijdsdruk	ja
Steenwol neerleggen	3.8		Nauwkeurig kunnen werken	(de goede ligging)	KCRW Dragen en tillen Bukken	in groep en tijdsdruk	ja
Planten op steenwolmat zetten	11.4			Gebroken plant mee terug nemen	KCRW Bukken bovenlichaam	in groep en tijdsdruk	ja

Werkzaamheden	uren per 1000 m3	Kennis	Vaardigheid	Verantwoording	Fysieke belasting *	Sociale belasting	eentonig
Touw hangen buisrail hogedraad	9.0	knopen leggen	Bedienen en berijden van de elektrokar	Goed vastknopen Zorgvuldig werken op hoogte (geen hoogtevrees)	KCRW Reiken	in groep en tijdsdruk	ja
Touw vastmaken plant buisrail	9.7	knopen leggen		Beschadiging plant voorkomen	KCRW Bukken bovenlichaam	in groep en tijdsdruk	ja
Inboeten lopend	2.0	Kennis van plantafwijking	Beoordelen op plant afwijkingen	Zieke planten mee nemen en vervangen	Krachtsinspanning Tillen en dragen Bukken	individueel en tijdsdruk	nee
Gewaswerk totaal:	235				Relatieve hoge luchtvochtigheid Temperatuur (20-30 graden) Zon		
Planten op 2 stengels zetten	7.0		Nauwkeurig kunnen werken Plant beoordelen op scheutlengte en scheutsterkte Kunnen tellen	Verantwoording voor de plant	KCRW Bukken of reiken	individueel en tijdsdruk	ja
Toppen + indraaien	211.8		Nauwkeurig kunnen werken niet makkelijk aan te leren. Bedienen en berijden van de elektrokar	Verantwoording voor groei en ontwikkeling van de planten Draai niet vaker dan nodig is Niet te strak indraaien Netjes indraaien Zorgvuldig werken op hoogte (geen hoogtevrees)	KCRW Bukken of reiken	individueel en tijdsdruk	ja
Toppen zijscheuten	6.6		Herkennen van de zijscheuten	Idem	KCRW Bukken of reiken	individueel en tijdsdruk	ja
Wrijven puntjes	9.9		snel aan te leren	Idem	KCRW Bukken of reiken	individueel en tijdsdruk	ja
Hommels uitzetten	0.0		Vaardigheid in de wijze van uitzetten, hoeveelheid en plaats in de kas	Gelijkmatig verdelen van de hommels kasten	Beperkte krachtsinspanning	individueel	nee
Hommels verzorgen	0.0		Ophangen van suiker flesjes	Eventueel controle rondes Geen pollen allergie		individueel	nee

Werkzaamheden	uren per 1000 m3	Kennis	Vaardigheid	Verantwoording	Fysieke belasting *	Sociale belasting	eentonig
Gewasbescherming totaal:	36.0				Relatieve hoge luchtvochtigheid Temperatuur (20-30 graden)		
Waarnemen en doorgeven aantasting		Basiskennis Kennis van leefwijze van ziekten, plagen en natuurlijke vijanden	Nauwkeurig kunnen waarnemen Herkennen van aantastingen	Doorgeven van aantastingen en markeren plaats		individueel	nee
Beoordelen inzetten		Nauwkeurig interpreteren van de aantasting Kennis van de Nederlandse taal voor lezen van richtlijnen op het etiket en om werkinstructie en methode te geven	Beoordelen van de aantasting	Verhelpen van de aantasting		individueel	nee
Uitvoeren biologische bestrijding		Kennis biologische bestrijding	Vangplaten ophangen Invullen biologische middelen registratie	Zorgvuldige omgang en opbergen van gebruikte biologische middelen Voorschriften op het etiket in acht nemen	Werken van biologische middelen	individueel	nee
Uitvoeren chemische bestrijding		Spuitlicentiekennis: Veilig werken met bestrijdingsmiddelen Gewasbescherming technieken Adviezen gewasbescherming glasgroente Basisbundel uitvoeren gewasbescherming	Nauwkeurig kunnen werken Samenstellen van spuitoplossingen Invullen middelen registratie	Zorgvuldige omgang en opbergen van gebruikte chemische middelen Voorschriften op het etiket in acht nemen In bezit zijn van Spuitlicentie 1 Dragen van beschermende kleding	Dragen van spuitapparatuur, werken met chemische stoffen.	individueel	nee

Werkzaamheden	uren per 1000 m3	Kennis	Vaardigheid	Verantwoording	Fysieke belasting *	Sociale belasting	eentonig
Oogstwerkzaamheden:	214				Relatieve hoge luchtvochtigheid Temperatuur (20-30 graden)		
Oogsten buisrail electra met voorraadwagen	214.1		Beoordelen op oogstrijpheid Berijden en bedienen van de oogstkar Kleuren kunnen onderscheiden Nauwkeurig kunnen werken, bedienen en berijden van de elektrokar	Wegleggen van de geogoste vrucht zonder beschadiging Zorgvuldig omgang met oogstkar Zorgvuldig werken op hoogte (geen hoogtevrees)	KCRW Draaien bovenlichaam Gebogen werken Reiken	individueel en tijdsdruk	ja
Intern transport	0.0		Berijden en bedienen van machines transportmiddelen	Moment van transporteren bepalen Voorkomen van beschadigingen Zorgvuldige omgang machines en transportmiddelen	Krachtsinspanning Werken met tijdsdruk Duwen, trekken, tillen en dragen Bukken	individueel en tijdsdruk	ja
Veiling klaar maken totaal:	74				Relatieve hoge luchtvochtigheid en temperatuur beter te regelen		
Sorteren kleur, maat en gewicht	73.7		Beoordelen van klasse indeling Bediening sorteermachine Netjes en nauwkeurig kunnen inpakken en sorteren Kunnen wegen Paprika's veiling klaarmaken	Beoordelen specificaties anders dan sorteermachine Voorkom beschadigingen en leg paprika's voorzichtig in de doos	KCRW	in groep en tijdsdruk	ja
dozen en deksels klaar zetten			verschil tussen dozen en deksels kunnen herkennen	op tijd klaar hebben staan van voldoende dozen en deksels	licht til- en reikwerk	individueel en beperkte tijdsdruk	nee
Veilingrijden	7	groot rijbewijs	kennis van veiling regels	goed afleveren producten	tillen, trekken, duwen	individueel en tijdsdruk	nee

Werkzaamheden	uren per 1000 m3	Kennis	Vaardigheid	Verantwoording	Fysieke belasting *	Sociale belasting	eentonig
Teeltbeëindiging totaal:	31				Relatieve hoge luchtvochtigheid Temperatuur schommelingen		
Planten los snijden en druppelaars weghalen	6.3		Hanteren van een schaar Nauwkeurig kunnen werken	Niet beschadigen van druppelaars Stammen voorzichtigheid doorknippen	Krachtsinspanning Werken met tijdsdruk KCRW Bukken gedraaid bovenlichaam	in groep en tijdsdruk	ja
Uitruimen hoog gewas	9.0	Theoretische heftruck kennis	Bediening van een versnipperaar oproller heftruck	Dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen Zorgvuldig omgang met zware machines Denk aan de vingers Alertheid op heen en weer rijden van machines Risico op vermoeidheid	Zware fysieke belasting stof	teamwerk	ja
Buisrail ophangen steunen oprapen	1.6				Tillen en dragen van steunen buisrail	teamwerk	nee
Slangen ophangen en schoonmaken	1.4		Herkennen van kapotte druppelaars	Dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen In aanraking komen met (chemische) middelen	Dragen en tillen	teamwerk	nee
Loopfolie verwijderen	2.8		Bedienen van machinale folie oproller	Los liggend vuil in plastic gooien Machinaal oprollen dient vlekkeloos te verlopen	Dragen en tillen	teamwerk	nee
Mat onthoezen en verwijderen	6.1			Dragen van persoonlijke bescherming middelen	Fysieke belasting (stapelen van matten) Vezels	teamwerk	nee

Werkzaamheden	uren per 1000 m3	Kennis	Vaardigheid	Verantwoording	Fysieke belasting *	Sociale belasting	eentonig
Stomen matten	1.1	Onderhoud Kennis	Bedienen van stoommateriaal aanvoerleiding kranen en stoomketel Alertheid Temperatuur meten Bepalen van de stoomtijd	Controle temperatuur ketel Goed aansluiten van de leidingen slangen Hete grond, toevoerleidingen en losschietend stoomzeil zorgen voor verbrandingsrisico. Markeer hete leidingen	Hoge temperaturen Lawaai Dragen en tillen Zwaar fysiek werk	teamwerk	nee
Kas schoonspuiten	2.5	Hygiëne kennis	Bedienen en berijden van de elektrokar (ook hoog) hoge druk spuit Herkennen van gebreken in kas	Zorgvuldige omgang met de hoge druk spuit Zorgvuldig werken op hoogte (geen hoogtevrees)	Contact schoonmaakmiddelen	individueel en tijdsdruk	nee
Algemene arbeid bedrijf totaal:	70						
Klaarmaken mestbakken		Nauwkeurig interpreteren van het bemestingsschema Kennis van de Nederlandse taal om voorschriften op het etiket te kunnen lezen	Monsters uitvoeren Nauwkeurig kunnen werken (meten en wegen) Invullen van middelenregistratie	Werken met vloeibare meststoffen zuren Dragen van persoonlijke bescherming Goed afsluiten en schoonmaken gebruikte middelen	Relatieve hoge luchtvochtigheid temperatuur schommelingen Tillen en dragen zakken	individueel	nee
Bedienen klimaatcomputer		Belichtingkennis, Kennis van klimaat, temperatuur en CO ₂ , Computerkennis, Plantkennis en kennis hebben van seizoeninvloeden	Beoordelen kasklimaat, gewasstadia, gewasstoestand en productie ontwikkeling In en bijstellen klimaatcomputer Invullen van registratie formulieren Met output gegevens kunnen spelen	Correct invullen en vermelden van klimaat en energie uitkomsten Gewenst kasklimaat, gewasstoestand en productie ontwikkeling bepalen Bijstellen klimaatcomputer, zodanig dat het geplande klimaat gerealiseerd kan worden Efficiënt met energie omgaan	Beeldschermwerk	individueel	nee
schoon maken sanitair en kantine			kunnen werken volgens het hygiëne protocol	verantwoordelijk voor hygiëne	bukken en kracht	individueel	nee

Werkzaamheden	uren per 1000 m3	Kennis	Vaardigheid	Verantwoording	Fysieke belasting *	Sociale belasting	eentonig
schoon maken paden en schuur		bedienen veegmachine		verantwoordelijk voor hygiëne in schuur en kas		individueel	nee
onderhoud karren		technische kennis bedienen hogedrukspuit		verantwoordelijke voor goede werking en hygiëne van transportmiddelen		individueel	nee
onderhoud machines		technische scholing en inzicht in de risico van werken aan bewegende machines		verantwoordelijk voor goede werking machines en werktuigen	risico's elektriciteit, bewegende machine onderdelen, moeilijke werkhoudingen en kracht.	individueel	nee
Personeelsmanagement	26						nee
Management uren bedrijf	60						nee
Totaal:	817				*KCRW is kort cyclisch en repeterend werk		

Bijlage 2: Verslag workshop Sociale Kas in (de omgeving van) het Westland

Workshop is gehouden op 13 september 2006 bij Ton Jansen te Den Hoorn

Aanwezig: I. Kattenbroek (Steunpunt Landbouw en Zorg), F. en T. Wijnen (Zorg Tuinderij Wijnen), F. van der Helm (Kwekerij Utopia), W. van Aart (De Heulhoeve), D. Moor, T. Zuidgeest en T. Oosterveer, B. Broos, P. IJzendoorn (De Zonnehoeve), J. Martens (De Hemelrijksche Hoeve), G. Looman en M. Nijdam (i.p.v. J. Sommeling – Westerhonk locatie Wateringse Veld), W. Niemans (namens Gemeente Westland), M. Elings (PRI), A. Dekking (PPO, AGV), J. Barendse (Agrobrains), T. Jansen (Centrum voor Gezondheid in Beweging), K. Schrijver, P. en D. van Mil, R. Schepers (Schepers Adviseurs), C. van der Lans (PPO) en J. Nienhuis (LEI)

Afwezig: A. Jonkers, H. Zeeman, P. Romijn (IPSE), J. Meier (Steunpunt Landbouw en Zorg), I. Middleton (Bureau Jeugdzorg Haaglanden), C. Zwaan (Jeugdformaat), J. den Dulk (Parnassia), S. Salikram (LTO-Jongactief, T. Stigter (DSW), F. Janssens (Triodos Bank), N. Bosma (LNV), Gemeente Midden Delfland.

Welkom en kennismaking

Welkom op het centrum van Ton Jansen, waar we na de ontvangst met koffie, soep en broodjes een rondleiding krijgen in de biologische zorgtuinderij (zie uitgereikt A4.)
Daarna een diapresentatie van de zorgkwekerij van Frank en Toos Wijnen uit Someren.

Na kort de achtergrond van het project te hebben uitgelegd en het doel van de workshop worden de deelnemers aan het werk gezet via een kennismakingsronde. Hierin is aan de aanwezigen gevraagd wat volgens hun visie een zorgkas is. De volgende omschrijvingen en/of kreten zijn genoemd:

- Kan perspectiefvol zijn, potentie voor mensen;
- Waardevolle aanvulling in de zorgverlening;
- Vermaatschappelijking, vermenselijking in de voedselproductieketen;
- Kansen voor cliënten;
- Must in het Westland (Zuid-Hollands Glasdistrict) is iets ruimer;
- Kans op symbiose tussen zorgtuinbouw en maatschappij;
- Bron van mogelijkheden;
- Nieuw soort tuinbouwbedrijf;
- Geïntegreerd in de maatschappij;
- Banen voor verstandelijk gehandicapten;
- Waardevolle alternatieve zorg;
- Bedrijf: van begin tot het eind (grondbewerking – oogsten/verkoop);
- Veelheid van keuzes, voor veel cliënten een gecompliceerde plek;
- Werkplek voor werk en zorg;
- Plaats voor een waarde volle week besteding;
- Menselijk project;
- Plek waar de mens normaal kan functioneren en geaccepteerd wordt;
- Ruimte voor mensen om te kunnen leven/genieten;
- Plek waar de werkomstandigheden en de mens in balans zijn.

Conclusie: Het is vaak een kip-ei verhaal: Er zijn mogelijkheden, er is interesse, maar wie pakt het op in de keten. Waarom zetten de mensen de hakken in het zand; zijn ze bang?
Op het bedrijf van Ton Jansen liggen er mogelijkheden. Wie pakt het op !!

Het praktijk bedrijf in beeld (taken – competenties – geldstromen)

De deelnemers zijn tijdens de workshop in groepen aan de slag gegaan met een opdracht. Er waren twee typen groepen: tuinbouwondernemers(telers) versus niet tuinbouwondernemers.

Tuinbouwondernemers

De telers zijn aan het werk gezet met als opdracht om na te denken over de aspecten als 'voor welk type zorgvragers', 'stijl, eisen, vaardigheden, capaciteit van ondernemerschap en management', 'financiële aspecten', 'verbinding met de zorginstellingen en verzekeraars', 'fysieke vormgeving en inrichting van de kas en de bedrijfsvoering'.

Hieronder volgt voor deze verschillende aspecten van een op te richten zorgkwekerij een rijtje aandachtspunten, zoals die door de telers genoemd zijn:

Ondernemerschap en management

- Moet bij je passen;
- Goede match met cliënt - groep (ondernemer moet feeling hebben, moet zich ook richten op cliënt)
- Ondernemerschap: want het moet wel rendabel zijn;
- Privé en werk lopen in elkaar over;
- Mensen in dienst of uitbesteden?
- Veel rompslomp/administratie;
- Hoe organisatie opzetten? Uitwisselen van kennis – werkgroep – vereniging ?
- Begrip hebben/krijgen van de buurt/omgeving

Zorgactiviteiten (werk, begeleiding)

- Welke werkzaamheden op het bedrijf kunnen worden verricht, afhankelijk van doelgroep;
- Samen eten, sociale activiteiten
- Moet ook medische en psychologische zorg aanwezig zijn.

Zorgcliënten welke type zorgvragen)

- Verschillende cliënten – verschillende handicaps; combinaties kunnen maar kunnen investeringen met zich meebrengen;
- Westland/Midden Delfland: Wat zijn de cliënten (waar is behoefte)?
- De groep ouderen? Personen die alleen zijn.
- Vaste of losse dagdelen – welke groep is daarvoor het geschikt.

Fysieke vormgeving/inrichting van de kas

- Veel groen, moet rust van uitgaan, ook de omgeving
- Moeten ook buiten kunnen zijn – werkzaamheden
- Ruimte is noodzakelijk
- Voorzieningen (toiletten – kantine)
- Ruimte voor sociale activiteiten.

Verbinding met (zorg)keten

- Huisartsen: doorverwijzen naar zorgboerderij/tuinderij
- Zorg inkopen/uitbesteden
- Tuin verhuren aan instelling
- Contacten met maatschappelijk werk
- DSW (verzekeraar) moet ja zeggen
- Verbinding met zorginstellingen
- Goed netwerk opzetten voor vrijwilligers en dienstverlening
- Zorginstellingen moeten de waarde van zorgkas onderkennen
- Tuinder moet een plaats hebben in het zorgnetwerk
- Gemeente moet ondersteunen (vergunningen –bestedingen)
- Regelgeving (PGB's)

Geld en inkomsten

- Op de loonlijst staan bij zorginstellingen
- Per dagdeel ongeveer 35 euro per persoon)
- Onderneming verhuren?
- Product verkoop aan huis (streekverkoop)
- Sponsoring
- Vrienden van
- Educatie
- Coachen
- Re-integratie
- Hennep kwekerij voor de overheid?

Niet-tuinbouwondernemers

Door de "niet-ondernemers" werd feedback gegeven met waarschuwingen en aanmoedigingen, vanuit hun eigen werkgebied of achtergrond. Dit komt dus neer op bijvoorbeeld een aantal tips die door de groep zorginstellingen/bemiddelaars zijn gegeven, etc. Deze zijn hieronder gerubriceerd.

- Politieke steun: verbrede landbouw, regelgeving en beleid, lobbyen en door persoonlijk contact. Netwerken en publiciteit zoeken – ruimte krijgen en nemen om het toe te lichten (bijvoorbeeld bij gemeenten).
- Regelgeving: kleinschalig starten, van doen naar vergunning
- Contacten met zorgtuinders onderhouden: samen leren. Samenwerkende zorgboeren zijn er. Dan kun je ook partij zijn.
- Aanbod: volume van de zorginstellingen, uitplaatsen van groepen.
- Doelgroepen: Alles: wie wil waar naar toe? Combinatie van doelgroepen; harmonie van mensen – evenwicht. Licht dementerenden en mensen die in een sociaal isolement zitten.
- Ondernemers moeten feeling hebben voor de cliënt; kwaliteit van de zorg moet geboden kunnen worden (kwaliteitssysteem zorgboerderij).
- Eisen aan electra, vluchtwegen, etc. zakelijk handelen.
- Begeleiding: vanuit het VAK; professioneel; job-coach vanuit het vakgebied.
- Ontwikkeling: starten met 1 zorgkwekerij en dan een spin-off.
- Fysieke uitrusting: eisen aan de omgeving en regels voor de veiligheid.
- Mensen in dienst: UWV-subsidie; risico's; Task-force voor arbeid.
- Start: keuze maken voor welke doelgroep; bepaalt de investeringen.
- Geld/financiën; dagprijs van de zorg.
- Onbekendheid: bij zorginstellingen en buiten de familie.
- PR: belangrijk en goed organiseren: via webb-site, beurzen, artikelen, etc
- Bedrijfseconomie: moet continuatie hebben, geldt ook voor de zorg.
- Ideaal: Belevinggericht, zo mogelijk vormend, wel willen werken op het bedrijf en integreren als onderdeel van het bedrijf.
- Zorgketen: tussenpersoon/contactpersoon voor cliënten, hen het werk (regelen etc.) laten doen.
- Zorginstellingen: Maak afspraken over publiciteit. Geef een intentieverklaring af.
- PR- stel je zichtbaar op, houdt open dagen; nodig "zorgmensen" uit.

www.zorgboeren.nl

www.landbouwzorg.nl

www.pgb.nl

Conclusies uit discussie en uitwisseling van ervaringen

- Doel moet volgens ervaringsdeskundigen (telers) zijn: het bieden van een leuke tijdsbesteding aan de cliënt/deelnemer.

- 55-60 euro per dag is een veel gehanteerd bedrag voor onkostenvergoeding van dagbesteding voor cliënten.
- Bij grootschalige zorgactiviteiten is de gemeente nodig. Vergunningverlening is moeilijk in het Westland als het grootschaligheid in de weg staat. Begin kleinschalig. Aan de rand van een glastuinbouwgebied zijn minder problemen dan midden in een gebied. ER is dan een mogelijkheid voor een bestemmingswijziging: Zorg en Tuinbouw.
- Handig is het om een club van zorgtuinders op te richten – ervaringsuitwisseling, samen leren.
- Ga voor je zelf als ondernemer na welke doelgroep(en) bij je passen. De deelnemers moeten zoveel mogelijk integreren in de maatschappij. (tip van siertelers): zo veel mogelijk combinaties van verschillende doelgroepen.
- Voor jezelf als ondernemer moet je er ook zin (lol) in hebben, wil het succesvol zijn.
- Vergoeding moet komen van cliënt, niet van de zorginstelling.
- Zo nodig hulp inhuren.

Wat is er nodig om zorgkas te starten?

De aanwezigen zijn het erover eens dat het gewoon nodig is richting maatschappij om een zorgkas aan te bieden. Hiervoor is nodig: financiële zekerheid i.v.m. kapitaal / intensivering glastuinbouw.

Reactie van zorginstelling: wij kunnen geen garanties geven voor deelnemers dat ze komen. Hun tip is: Begin kleinschalig bijv. met 1 verstandelijk gehandicapte, dan behoeft je niet je hele bedrijf om te gooien en zijn de risico's beperkt.

Je moet als teler eerst goed weten wat je wilt; daarna kun je eventueel als zorgtuinders je gaan verenigen. Probeer iemand te vinden die bekend (bijv. werkzaam) is met de zorg.

Het vervolg

Vanmiddag zijn diverse partijen bijeen gekomen om na te denken over wat er nodig is om een zorgkwekerij op te starten. Onderling zijn contacten gelegd en enkele partijen zullen elkaar de komende tijd mogelijk verder gaan overleggen.

De workshop van vanmiddag is onderdeel van een onderzoeksproject van PPO en LEI. Dit onderzoek wordt in principe dit jaar afgesloten. In het geval er vanuit de deelnemers van de workshop vragen zijn, waar het onderzoek mogelijk een antwoord op kan geven, worden zij verzocht om deze zo snel mogelijk neer te leggen bij PPO (Carin van der Lans). PPO kan voor deze vragen dan voor het jaar 2007 een onderzoeksvoorstel indienen. Afhankelijk van de omvang van de vraag zijn er ook nog mogelijkheden binnen de onderzoeksgelden van 2006. Mogelijke (onderzoeks)vragen zijn bijvoorbeeld:

- Schets een bedrijfseconomisch plaatje van een voorbeeld bedrijf.
- Welke werkzaamheden kunnen door een bepaalde doelgroep worden verricht.
- Hulp bij het nagaan van de vereiste vergunningen en voorwaarden.

Afsluiting

De bijeenkomst werd afgesloten met dank aan allen voor hun inbreng. Speciaal dank aan Ton Jansen en René Schepers. Een zorgkas moet er komen!!